

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

**Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!**

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 4

Årgång 71

2016

Öppet hus på Hammagasinet i Lyrestad

Foto P G Persson

Samarbete lösenordet för Lyrestads Hembygdsförening
sidorna 6-9

Profilen - Ingeborg Skaar - textilkonservator
sidan 16

Hänt på bögda...
sidan 24

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 71
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2016 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Innehåll

Välkommen till Västgötabygden	3
Tankar från bögda	3
Ordföranden har ordet	4
Tankar i tiden - Rolf Wenander	5
Samarbete, lösenord för Årets hembygdsförening	6
Fortsättning på trädgårdsresan	10
Eldsjälar hyllas i jubileumsbok	11
Helt naturligt - Västgötska vikingar slogs.....	12
Lokaltidningen till hembygdsmuseet.....	13
Mary Andersson från Saleby	14
HembygdVäst samverkar med många	15
Profilen - Ingeborg Skaar	16
Förbundets funktionärer	18
Alafors, ett industrisamhälle i Göta älvdalen	20
Sveriges Hembygdsförbunds jubileumsstämma ...	22
Berättarna, de stora och de små kulturbärarna	23
Hänt på bögda - Ljungsarp, Kinnekulle, Vänga, Järpås. Sexdrega, Gärdhem, Vassända Naglum, Trevattna och Gösslunda	24
Unos djur, ett unikt museum	28
PRISMA, ny webbplats	30
Läsvärt i korthet	31
Från bistockens tid till moderna bikupor	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.

Utgivningstider är 23-26 februari, 26-29 april, 28- 30 juni, 29-31 augusti, 27-30 oktober, 24-27 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex Västgötabygden per år.

I det här numret är vi 31 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Välkommen till Västgötabygden

Kanske är det första gången du håller Västgötabygden i din hand. Kanske har du fått den på Hembygdens dag på Skansen, eller Tångamässan i Vårgårda, eller av någon medlem i hembygdsföreningen på din ort.

Västgötabygden är Västergötlands Hembygdsförbunds tidning. Den kommer ut med sex nummer per år och det första numret kom ut redan 1946, Tidningen är i första hand en tidning för förbundets medlemmar och den görs av medlemmar helt ideellt. Förra året, 2015, var vi 65 medarbetare i Västgötabygden. En del av oss skrev, en del fotograferade. Några gjorde både och. En del medverkade en gång andra flera gånger. Tillsammans

berättade vi om 70 olika orter i Västergötland.

Vi är en redaktionskommitté som planerar tidningen i stort och en redaktörsgrupp som har huvudansvaret för varje nummer.

Du får gärna prenumerera på vår tidning även om du inte är medlem eller om du bor utanför Västergötlands gränser. Vi har prenumeranter lite runt om i landet.

Nu hoppas vi att du tar dig lite tid och läser vår tidning och tycker att den är intressant. På sista uppslaget får du ett trevligt erbjudande.

Trevlig läsning
önskar
vi i Redaktionskommittén.

Tankar från bögda

Nu sa du inte bli förskräcker, du sa få pröva på å läsa på vårn granne dialekt. Um du töcker dä ä kônstit å läsat sa ja ge däk hjälp. Läset högt å precis sum dä står.

Nu kanske du protesterar, så ä la inte vårn dialekt, så språkar vi inte här i trakta. Vesst, så kan dä va. Du hûgar la Västgöta-Bengtsson. Han va å spela in gammelt fölck i metten på 1900-talt. Han hade kommet fram te, att dä fanns flere hundra olika dialekter i Västergötland. Dä kan skefta mella två grannsockner.

Min far va skollärare. Han berätta för mäk, ja vell hûga att dä va på femtitalt, att skollärara ble tesagda å se te att skolebarna inte prata dialekt, di sulle prata rikssvenska, sum di gjorde i radjon. Far min töckte dä va ena dummer förordning, dialekten ä en del utå personlihet.

Ja brås la på far min, ja töcker att dä ä grannt mä dialekter. I över arton år har ja skrevet kåserier i våra lokaltinning, Alingsåstinninga. Ja ä ganska ensammer um å skriva på västgötska regelbudet i ena tinning. Men vi ä flere stöcken sum gett ut ena bok på mål. Ja har en bekanter nere iMullsjö sum ä slängder mä å skriva dekte. å ja känner ena prästafu sum skriver i denna

tinninga iblann. Dä finns nôka fler sum gett ut ena bok, men jag hûgar inte va di heter.

Nu sa ja berätta va ja va mä um i maj måne. Ja va mä på ena årsstämma i huvestan. Dä va inte bara årststämma, dä va hundraårsjubulum för hembögdsvännerna i Sverige. Dä va fint rektit må I tro. Ho sum ledde förhandlingerna va självaste landshövdingen i Stockhölmi. Ho va fasa slängder mä å sköta klubba. När ho va färdi berätta ho ena historia sum ho påsto kom i frå Skarabôrgs län. Dä va årsmöte i ena förening, å när di hunnet te valet å revisorssuppleant, föreslo valberedninga omval. Då va dä en gubbe sum begärde ort. Han går la inte å välja, han ä ju dör, sa gubben. Han i valberedninga svarte: Dä går säkert bra, våra kassa kräver inte mö arbete.

Sulle du vella veta mer um riksstämma kan du läsa på sida tjugetvå, där berättar Monica Nyvaller hur dä va när dä va hundraårsjubileum.

Å så te sist, glöm inte å berätta för barn å barnbarn hur dä va när du va liten.

Håkansson

Ordförande har ordet

I år är det mer bråttom med innehåll till Västgötabygden nummer fyra än tidigare år! Javisst ja, tidskriften ska ju fram genom sättningen och tryckeriet med extra fart, den ska fram rykande färsk för att ta med till Hembygdens helg på Skansen. Så fort ett år rullar på, redan inne i början på hösten och nu är det för oss i Västergötland både Hembygdens helg och Tångamässan som står framför oss inom kort.

I skrivande stund är det inte helt klart med vår medverkan på Skansen! Det har varit många turer i planeringen med bud och återbud från att medverka på ”våra” platser, speciellt Hornborgastugan. Oavsett hur det kommer att sluta med vår medverkan är det utan överdrift en besk eftersmak att planeringen blev så styrd av från början okända fakta från Skansens sida och i ett sent läge kom vår planeringsgrupp att känna sig överkörda och ledsnade mitt i planeringsskedet. Trist med den utvecklingen!

Vi siktar från Västergötlands sida mer in oss på Tångamässan och har för avsikt att få den genomförd på ett bra sätt. Vår projektledare Sven-Åke Mökander har gjort och gör ett stort arbete för att få ordning på det mesta kring arrangemangen. Det som vi ska hålla tummarna för, eller gärna båda händerna, är att det blir ett bra väder under helgen. Enligt en färsk dagsrapport är det ganska många som nu bokar monstrar och programinslagen håller på att falla på plats. Det som är osäkert och svårt att förutspå är antal besökare. Vi hoppas att du som läsare sprider budskapet och för det första själv kommer och dessutom tar med alla bekanta som tänkas kan.

I övrigt rent verksamhetsmässigt pågår ett arbete med en ”nystart” av HembygdVäst i lite annan form av kontakterna med våra offentliga partners för att bättre klara av både uppdrag och erbjudanden. 2 juni var det en större genomgång vid Innovatum i Trollhättan med kallelse för hela våra styrelser för att belysa vad mötena med de

Jan-Olof Berglund

offentliga aktörerna omfattar. Alla har väl klart för sig efter många inslag i spalterna i tidskriften att vi idag ingår i Civilsamhället, Från folkrörelsepolitik till civilsamhälle.

Det gamla folkrörelsebegreppet och målen för folkrörelsepolitiken ersattes av ett vidare begrepp och en politik som skulle gälla för alla politikområden. Tanken bakom är en mer samlad politik för den ideella sektorn. Genom den nya politiken vill regeringen lyfta det civila samhällets stora betydelse, utveckla och tydliggöra relationen mellan staten och det civila

samhället och dess villkor.

Styrelserna i våra organisationer, hembygdsförbunden och NAV, om än med 100 år i bagaget, tar nu ett stort steg för att kliva in i rollen som en aktör i civilsamhället.

I civilsamhället gäller att vi både ger och tar!

Det passar också in på hembygdsrörelsens paroll, ”Hur kan hembygdsrörelsen bidra till en positiv samhällsutveckling?” från SHF:s höstmöte ifjol. Det är bland annat därifrån arbetet startades med att

identifiera hembygdsrörelsens roll genom Vision 2030. På tal om Vision 2030 så kom det inte särskilt många svar från Västergötland! En första genomgång är nu utförd och en beredningsrunda eller remissrunda är på gång ut till föreningarna igen. En uppmaning till alla föreningar är, ge nu tid till en genomgång i era styrelser för att uttrycka alla synpunkter ni sitter inne med. Den som inte bidrar eller uttrycker åsikter om någonting kan heller inte i senare skede ställa krav! I civilsamhället gäller att vi både ger och tar!

Spalten är fylld och om vi inte ses förrän dess hoppas jag vi ses i Stockholm, Tånga och på våra höstmöten!

Jan-Olof Berglund
Förbundsordförande

Välkommen till Vårgårda och Tångamässan
17 - 18 september!

Tankar i tiden ...

Rolf Wenander

bördig från Surteby-Kattunga, Marks kommun.

Ett 90-årigt Gille i tiden

Den 12 december 1975 blev jag dubbad till broder av Västgöta Gille i Växjö. En rad vördnadsbjudande damer och herrar bevittnade min debut i detta illustra sällskap som till på köpet fyllde 50 år samma dag.

Med på Gillet fanns en prost som varit med redan när Gillet startade 50 år tidigare. Han hyllades med blommor. Själv fick jag hålla tacktalet för de nyintagna, vilket jag gärna gjorde. Jag har alltid haft svårt att hålla tyst.

Västgöta Gille i Växjö är ett av många landskaps-Gillen i Sverige. Tanken med ett Västgöta Gille är att samla i Växjö med omnejd bosatta västgötar och andra som känner samhörighet med landskapet.

Liksom alla andra Gillen håller sig detsamma med ålderdomliga titlar på sina förtroendevalda i styrelsen. Ordföranden är till exempel ålderman, sekreteraren är Gillesskrivare och kassören skattmästare.

Ganska snart blev jag ledamot i styrelsen, skrivare, en post som jag hade i många år, innan jag blev biträdande ålderman. År 1990 valdes jag till ålderman och är kvar i denna maktposition.

När jag blev medlem i Gillet hade Gillet två sammanträden om året, herredagen i oktober och högtidsdagen den 12 december, då natten är som längst och då Sankta Lucia kommer på besök.

Då hade inte damerna samma rättigheter som männen. De fick inte delta i herredagarna utan enbart vara med på högtidsdagen. De behövde därmed inte betala full avgift.

Men under 80-talet begrep den dåvarande åldermanen att något måste göras för Gillets förnyelse. En stadsekommitté tillsattes och en folkomröstning genomfördes: ska kvinnorna få fullt medlemskap i Västgöta Gille? Svaret blev ja.

När kvinnorna började betala full avgift, förbättrades Gillets ekonomi avsevärt.

Herredagen ersattes med en årsstämma på våren antingen i Växjö eller i hembygden. Hålls den i Växjö bjuds någon intressant västgöte att föreläsa. Hålls den i Västergötland besöks någon intressant plats. Datum för högtidsdagen, då nya medlemmar antas och göternas skyddshelgon Sankta Lucia gör visit, blev flexibel. Nu hålls den en lördag nära den 12 december. Klädkoden som tidigare var frack, är sedan länge ändrad till mörk kostym.

Både stämma och högtidsdag brukar locka många besökare.

Västgöta Gille i Växjö är ett Gille i tiden, tycker jag. Det har i dag cirka 70 medlemmar och lever i högönskelig välmåga. Tillströmningen av medlemmar är god. De flesta nya är omkring 60 år, med andra ord människor som anser sig ha tid. De yngre prioriterar annat, men vi hoppas också att de kan hitta till Gillet så småningom.

*Rolf Wenander
Ålderman i
Västgöta Gille i Växjö*

Man måste inte vara lika

I Västergötlands Hembygdsförbund är medlemsföreningarna ganska olika.

En del har många medlemmar, en del har lite färre.

En del finns på landsbygden, en del i städerna.

En del finns till och med utanför vårt landskap som till exempel i Växjö.

Samarbete, lösenordet för Lyrestads Hembygdsförening

Utmärkelsen på hedersplats

”Tillsammans kan vi”. Detta var inledningen till motiveringen för att Lyrestads Sockens Hembygdsförening skulle bli Årets Hembygdsförening, utsedd av Västergötlands Hembygdsförbund. Leif Brunnegård, Hans Menzing och undertecknad i redaktionskommittén för Västgötabygden, brukar besöka den förening som fått utmärkelsen och försöka ge en bild av föreningen och verksamheten.

I år begav vi oss till Hamnmagasinet i Lyrestad och träffade där föreningens ordförande sedan 2002 Elvi Widén, kassören Ingrid Karlsson och Per Göran Persson i redaktionskommittén för årsskriften. Vid vårt besök har inte säsongen riktigt börjat i Hamnmagasinet, men under sommaren är det full rusch.

Historik

Just i Lyrestad korsas Göta kanal av vägen E 20, och detta sätter sin prägel på bygden. Lyrestads Sockens Hembygdsförening bildades år 1974 och har liksom många andra hembygdsföreningar sin bakgrund i kom-

Kaffe och bygdehistoria serverades i cafeterian.

Lärinnebostaden. Ett av lärarinnans rum finns nu på museet.

munsammanslagningarna på 1970-talet. Inför Lyrestads sockens uppgående i Mariestads storkommun arbetade man fram en sockenbok med Bertil Gustavsson som ordförande i kommittén och Hilding Johansson från Mariestad som redaktör. Vid det första årsmötet 1974 beslöts, att årsavgiften skulle vara 10 kronor samt att föreningen skulle hyra Tiondemagasinet som lokal. Magasinet härstammar från den tiden då bönderna skulle lämna tionde och magasinet disponeras fortfarande av föreningen. År 1985 startade verksamheten i Hamnmagasinet. Föreningen fick ett erbjudande att som gåva ta emot Hamnmagasinet i Lyrestad, och 1985 startade verksamheten där. Det var förut godsmagasin för båtarna. Styrelsen var tveksam, eftersom en hel

Inte boknôdd. Elvi Widén arbetar inte i lanthandeln, men kan berätta om den.

Hästskor ingick i den gamla lanthandelns sortiment.

Raritet. På vinden i Hammagasinet kan man beskåda en evighetsmaskin

Redskap som kanske var med när Göta Kanal grävdes.

del upprustning och renovering krävdes. Arbetet framskred i den takt man mäktade med. År 2002 gjordes en ombyggnad och en renoverad serveringslokal kunde tas i bruk.

I början av 2000-talet var det också aktuellt att köpa in missionshuset i Sjötorp, som var till salu. Det blev dock inte något köp, utan i stället inköptes missionshuset av den nybildade Sjötorps Bygdegårdsförening. Lyrestads Sockens Hembygdsförening bidrog med 50.000 kronor vid köpet. Missionshuset är nu bygdegård i Sjötorp och utnyttjas mer och mer. Under år 2014 var den uppbokad för olika aktiviteter under drygt 200 dagar av året.

I motiveringen till priset som Årets Hembygdsförening ingår budskapet ”Samarbete, samförstånd och samverkansmöjligheter – evenemang till gagn för Lyrestad. Tillsammans med andra föreningar, som exempelvis samhällsföreningen, byalagen, bygdegårdsföreningen, idrottsföreningen och i samverkan med andra samhälleliga institutioner arbetar hembygdsföreningen aktivt för att en urgammal bygd skall förbli en levande

bygd.” Och visst samarbetar man, oftast med Göta kanal som sammanbindande faktor.

I Norrqvarn fanns en kvarn, som flyttats från Friaån men också en arbetsstation, när kanalen byggdes i början av 1800-talet. Kanalens byggherre Baltzar von Platen hade här sitt högkvarter. Kanalen invigdes år 1832, men von Platen fick inte uppleva det. Hammagasinet i Lyrestad lär vara byggt av virke från byggnaderna där. Även bröderna John och Nils Ericsson vistades vid Norrqvarn med sin familj. Norrqvarns slussområde med dammfall, vattenhjulsgrop och kulturstig är av riksintresse. Kanalbolaget äger dock byggnaderna. Hembygdsföreningen har guider, som kan visa runt i området liksom i Böckersboda längre fram vid kanalen. I början av 2000-talet bildades Böckersboda byalag, som blivit en avknoppning till hembygdsföreningen. Föreningen har där blivit ägare till Bäckes Ellens gård med stuga från 1670-talet. Det är en flera hundra år gammal släktgård med inventarier, som nu är i hembygdsföreningens ägo. Ellen Karlsson, som dog vid 86 års ålder var den tionde generationen på gården. I Böckersboda finns också en fornborg och en skeppsättning. Där anordnas slätter i början av augusti, ibland kombinerad med en hemvändardag.

Mycket spänning. Filmprojektorn från Lyrestads Bio har säkert förmedlat både spänning och glädje.

Tappmaskin. På bryggeriet i Sjötorp användes den här maskinen för att tappa läsk på flaskor.

Verksamhet

Centrum för verksamheten är Hamnmagasinet vid hamnbassängen i Lyrestad. Ett hundratal personer arbetar i caféverksamheten, varav ett femtiotal med servering och guidning. Många bakar eller hjälper till med underhåll. Kaffe och hembakat kostar 30 kronor, ett överkomligt pris även för barnfamiljer. Många bilister stannar till för en kaffepaus, men det kommer också en hel del cyklister och kanalfarare. Passagerarbåten Bellevue, som går mellan Sjötorp och Töreboda fyra dagar i veckan under sommaren, lägger till vid Hamnmagasinet för en kaffepaus. Den kan ta upp till 200 passagerare. Öppettiderna i Hamnmagasinet har växlat, och som mest var det kl. 10.00-18.00. I år är caféet öppet kl. 13.00- 17.00 under tiden mellan den 27 juni och den 14 augusti. Verksamheten sker huvudsakligen med ideellt arbete, men under ett 20-tal år har man haft hjälp av ungdomar, som får ersättning från kommunen. På torsdagskvällar i juli är det underhållning, och då är museet öppet till kl. 21.00. Hamnmagasinet omfattar tre våningar och har blivit ett förnämligt hembygdsmuseum. Besökare kan lämna en frivillig avgift.

Tavla. Stensättningen vid Bäckersboda.

Polska. Amnebygdens Folkdanslag dansar Västgotapolska.

Mycket av verksamheten sker vid Hamnmagasinet, men en del är också "utlokaliserat" till platser runt omkring med hjälp av Sjötorps Bygdegårdsförening och Böckersboda byalag. Även Lyrestads samhällsförening är medarrangör vid till exempel nationaldagsfirande och Lyrestadsdagen. Hembygdsföreningens verksamhet är omfattande med grötfest, hembygdsfester och kafferepsdag i juli med bulle och sju sorters kakor. Under två dagar kom det förra året 225 personer. I juli firas också Lyrestadsdagen med knallar och underhållning.

I september arrangeras en skördefest med gammaldags marknad med till exempel hembakat bröd, sylt och svamp. Då serveras under kvällen ärtsoppa från en gammal kokvagn och stompa, som är en sorts pannkaksbröd. Stompan gräddas i stekpanna. I magasinet ordnas till skördefesten en utställning, som får stå till julmarknaden. Förra året handlade utställningen om gamla tallrikar, och i år uppmärksammas, att TV fyller 60 år. I september anordnas också de uppskattade spökvandringarna. Byalaget försöker att gestalta personer ur det förgångna, och förra året var det Baltzar von Platen, som var huvudperson. Det hela utvecklade sig till en teaterföreställning med berättelser ur bygdens historia. Ett 50-tal personer deltog, barn och vuxna, och publiken uppgick till flera hundra personer. I december hålls julmarknad i Hamnmagasinet första söndagen i december och Jul i Böckersboda andra söndagen.

Båten. Som tonåring gjorde Ivar Claesson den här båten. Ivar var bonde och konstnär.

Andra aktiviteter i Hamnmagasinet är chi gong och trivselträffar på onsdagar. Vidare finns en ukulelegrupp, skogsvandrare och gubbgymnastik. Samarbeta sker också med skolan. Eleverna fick göra grynkorb, och sedan åt man korb och mos tillsammans. Tillsammans med samhällsföreningen har man ordnat resor och vandringar för olika årskurser, bland annat till Sjötorp, Böckersboda och fyren på Arnäs udde. Avsikten är att barnen ska få mera kunskap om och intresse för hembygden.

Sedan slutet på 1970-talet ger föreningen ut en årspublication, som speglar verksamheten. Den innehåller också artiklar och minnen från bygden. År 2015 utkom den 40:e årgången av publikationen. En av föreningens första uppgifter var en torpinventering, och den resulterade i en bok 1982.

Hembygdsmuseet

Hamnmagasinet är en stor byggnad, men den är ändå full med föremål som speglar folkets och bygdens historia. De exponeras på ett intresseväckande sätt, så att man kan titta in i olika miljöer och uppleva olika epoker. Vi får höra, att man nu måste säga nej till erbjudanden om gåvor, eftersom det inte finns plats.

På bottenplanet i Hamnmagasinet, finns en unik samling telefoner. Där finns också fjärdingsmannens eller polisens uniform och tillhörigheter. Han kom på cykel, och man kan nästan höra hans och andras förmaningar: Så får I inte gära, pajka! Till vänster finns byns första affär, en välutrustad lanthandel, samt lärarinnan Eufrosyne Thunebros lägenhet.

Minikanalen. Vid Norrqvarn finns den här minikanalen. Den är drygt 100 meter lång och 20 cm djup.

På de andra våningarna ser vi affischer från Höglunda Folkets Park, vilket framkallar minnen hos våra följeslagare. Där finns hästskor i olika storlekar från Norrqvarn och en verkstad med hemmagjorda redskap. Vidare fångas uppmärksamheten av en drickamaskin från Sjötorps Läskedrycksfabrik och en samling dockor, snidade av en man från bygden. Frans Klingbergs evighetsmaskin har man skyddat från alltför intresserade åskådare. Kanske ville man försöka få igång den. Klingberg hade ju nästan lyckats, berättas det. Distriktssköterskans mottagning verkar nästan intakt med grova injektionsnålar. Mjölkhantlingens historia får man lättfattligt ta del av. Andra delar av samlingarna handlar om hygien genom tiderna och om skomakarens verksamhet. Genomgående anar man den pedagogiska tanken att bygga upp miljöer med ett tema, och man har lyckats bra.

Lyrestads Sockens Hembygdsväring har nästan 600 medlemmar och är en av de större i Västergötland. Dokumentation sker i Bygdeband och föreningen har också en hemsida. Lyrestads Sockens Hembygdsväring har lyckats bra med att förena hembygdsväringens uppgifter, att blicka tillbaka, leva i nuet och ha visioner för framtiden.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård*

Att bli Årets Hembygdsväring

är en upplevelse för alla i föreningen. Det är snart dags att ni pratar med varandra om vad ni är bra på. Och vad ni kanske kan bli bättre på. Vid årsskiftet får din förening ett erbjudande att skicka in er ansökan. Då kan det vara bra att vara förberedd.

Birgitta visar runt i Örtagården.

Fortsättning på trädgårdsresan!

Under 2015 startades ett 3-årigt projektsamarbete med studieförbundet Vuxenskolan i Västra Götaland, Svenska Trädgårdar i Väst och Hembygdsförbunden i Västergötland och Bohuslän. Sen höst kom även Hembygdsförbundet i Dalsland med. Syftet med projektet, som kallas Trädgårdsresan, är att arrangera natur- och kulturarvspaket i Västsverige. Förutom att besöka trädgårdar i vårt vackra landskap, finns också en ambition att tillsammans få lära mera om kulturarvsväxter och att alltid ha ett övergripande ekologiskt synsätt.

Vi fortsatte med studiebesök och kursdagar för att få mera kännedom och kunskap om kulturarvsväxter och ekologisk odlarglädje. Vi hade förlagt en heldag hos Långareds Hembygdsförening, där vi särskilt besåg deras Örtagård. Där fick vi en guidning av Birgitta Jarnelid och hennes kompisar. De berättade att varje sommar har de ett särskilt Örtagårdscafé med många besökare. Där serverades det hembakat med örter och blommor, som en del ingredienser i bakverket!

Där var Kerstin Ljungkvist från Dals Rostock inbjuden, till att hålla ett föredrag för oss som deltog denna kursdag. Hon driver den välbesökta örtagården i Dals Rostock. Orten är en gammal kurort och var för hundra år sedan ett centrum för den svenska odlingen av medicinalväxter.

Hit kom folk från när och fjärran för att dricka det järnhaltiga vattnet och få olika behandlingar, som tallbarrsbad, kolsyrebad och gyttebad. Dåtidens SPA-anläggning!

Kerstin gav en mycket intressant och givande föreläsning, tillsammans med ett bildspel. Hon har i örtagården över 300 växter med kulturhistoria, en damm, bikupa och geologisk avdelning. Hon har också gett ut en bok *Nyttans växter*, som omfattar 590 sidor och är illustrerad med närmare 500 bilder huvudsakligen författarens egna foton, teckningar och akvareller. Hon berättade om växternas olika användningsområden, till exempel växter som hjälper mot huvudvärk och illamående, magbesvär, tandvärk, vi fick också veta vilka växter vi skulle bruka för att snärja en karl eller kvinna, som man tränade efter. Ja många tips delgavs oss!

Ett studiebesök kommer att gå upp till Dals Rostock, det känns bara som ett måste, efter denna intressanta dag med örter och medicinalväxter.

Vi återkommer med en fortsättning i projektet trädgårdsresan i kommande Västgötabygden!

*Ingrid Zackrisson
Tostared*

Du missar väl inte skrivardagen i Axvall den 8 oktober?

Eldsjälar hyllas i jubileumsbok

ELDSJÄLAR

100 år med hembygdsvärelsen

HEMBYGDENS ÅR 2016

I drygt 150 artiklar berättas om en del av hembygdsvärelsens många eldsjälar.

Ingen har väl missat att detta är Hembygdens år, Sveriges Hembygdsvärelse fyller 100 år. Naturligtvis ger detta anledning att se tillbaka på de människor som gjort hembygdsvärelsen till vad den är. Eldsjälarna är så många att även bara ett smakprov på de mest betydelsefulla hembygdsvärelseparerna har blivit en bok i stort format och 450 sidor.

En västgöte gläds förstås åt att Berit Hange Persson syns på en bild i topp på förstasidan. Berit har inte bara varit ordförande för Västergötlands Hembygdsvärelse som växte från 33 medlemsföreningar till 215 under hennes tid. Hon har även varit vice ordförande i riksförbundet och bilden visar en av hennes insatser under Hembygdens år 1996 då hon reste runt som Tant Selma (namnet syftar förstås på Selma Lagerlöf och Nils Holgerssons underbara resa).

Pressfotografen

Sammanlagt hittar jag sex västgötar bland de många

eldsjälarna. Där bland Västergötlands förste pressfotograf och den som startade Västgötabygden, Gustaf Ewald. Han presenteras av Ann-Britt Boman som även skriver om Klas Olofsson vilken fångade den muntliga traditionen innan den försvann.

Roland Antehag har porträtterat glasets bevarare, Einar Ödman, som skapade glasmuseet i Limmared, liksom hembygdsvärelseparerna Lennart Jacobsson i Eriksberg. I båda fallen har Leif Brunnegård tagit bilderna. Berit Hange Persson presenteras av sonen Per medan undertecknad skrivit och tagit bilder på Gunnar Arnborg som framför allt gjort en enorm insats i böcker, föredrag och film med att slå vakt om hembygdens odlingslandskap.

Kanske kan Kristina Smedberg även räknas hit. Hon skriver visserligen mest om Stockholm, men det framgår att släktgården Vaddåkra i Ätradalen fortfarande betyder mycket för henne.

Änglagård

Den omfattande boken berättar mycket om de stora föregångarna som Nils Månsson Mandelgren och Artur Hazelius, men här kan man även hitta oväntade eldsjälar som Colin Nutley. Med all rätt, hans film Änglagård betydde oerhört mycket för att väcka intresset för västgötsk hembygd.

Det är en bok med massor av intressant läsning. Fast lite pinsamt är det förstås att männen dominerar så. Det är bara när det handlar om textil och hemslöjd som kvinnorna tar över. Helt!

Och visst finns det fler eldsjälar från Västergötland som borde fått plats där. Men bokens stora behållning är att den genom alla dessa eldsjälar berättar om vilken enorm insats hembygdsvärelsen gjort för att rädda viktiga delar av vår kultur.

Hans Menzing

En årsskrift

kan vara mycket intressantare än du tror. Vi är många hembygdsvärelseparerna i Västergötland som ger ut en innehållsrik årsskrift. Du hittar ofta artiklar som berättar om bygden både förr och nu. Tillhör du dem som tror att en årsskrift bara är intressant för folk i bygden bör du tänka om. Många artiklar kan hjälpa dig att förstå något i din egen hembygd.

Västgötska vikingar slogs utan knark

Utan svamp. Vikingarna behövde inget knark för att slåss vilt.

Bolmörten ser ju rentav farlig ut.

Vikingarna spred skräck var de än drog fram, och allra mest fruktade var bärsärkarna. Vikingar som påstods slåss utan att känna någon fruktan. Inte sällan struntade de i hjälm och skyddande kläder, de bet i vanvett i skölden och gick till attack. Omöjliga att stoppa.

Länge har det sagts att detta skulle berott på att de helt enkelt var höga på något LSD-liknande medel som utvanns ur flugsvampar. De skulle ha varit så berusade att de förlorat all fruktan och blivit fruktansvärda.

Dödligt gift

Men nu har förstås moderna forskare tagit kål även på den myten. Våra västgötska förfäder lastade inte in ett rejält lass med flugsvamp inför sommarens härjningar i vikingaled. Flugsvamp skulle inte alls fungera så. Den är mycket giftig och förmodligen skulle vikingarna ha dött av drogen utan att fienden behövde ingripa. Och tog de en mindre dos skulle de ha blivit deprimerade och apatiska, och apatiska var de verkligen inte.

Så vad ordet bärsärk egentligen betydde vet vi inte. Kanske var det så enkelt som att krigare inför striden klädde sig i björnskin (bärens särk, för bär var säkert ett ord för björn). Inte för att slåss i något så otympligt utan för att utföra någon ceremoni till Odens ära för att vara säkra på hans stöd. Kanske detta ingav dem ett mod som var skrämmande för fienden.

Eller så var det bara en benämning på den tidens elitkrigare, män som var lika svåra att besegra som re-tade björnar.

Men glöm flugsvampen, vikingarna berusade sig nog bara med öl. Massor av öl. Efter striden.

Inga kvastskaft

Och glöm bolmörten som skulle ha fått bondmoror att flyga till Blåkulla på ett kvastskaft. Bolmörten är också en mycket farlig växt, även om den odlades för medicinskt bruk framför allt mot smärtor. Enligt Shakespeare skulle Hamlets far ha mördats med bolmört som dropades i hans öra, fast det låter nog som en skröna.

Men i de många häxprocesserna kan bolmörten ha spelat en bakgrundsroll, för i många länder verkar till och med bildade präster ha trott att kvinnor (det var mest kvinnor som åtalades) kunde flyga med hjälp av olika trolldomssalvor.

Märkligt nog fanns det undantag. I Spanien, Portugal och Italien dödades ytterst få häxor och det skall ha berott på att den annars så fruktade inkquisitionen bestod av lärda dominikanermunkar som inte för ett ögonblick trodde på upphetsade berättelser om folk som flög på kvastskaft. Tvärtom riskerade de som kom med sådant skvaller att råka illa ut. Men i Sverige verkar överheten ha varit dödligt benägen att tro på historierna.

Så flugsvamp och bolmört är farliga växter, men de har säkert aldrig använts av vare sig vikingar eller häxor.

Hans Menzing

Lokaltidningen till hembygdsmuseet?

Vad vore morgonfikat utan lokaltidningen?

När jag vid färder på Varaslätten gör det obligatoriska besöket på Conditori Nordpolen i Vara, sneglar jag med saknad på fasaden mitt emot. Där började jag mitt liv med lokaltidningen under befäl av legendariske revygeneralen Kalle Borg. Nu är den redaktionen bortrationaliserad, men konkurrenten finns kvar om än på annan gata.

Min saknad är speciell, det var här i Vara jag började. Men dessutom är jag svårt papperstidningsberoende; en morgon utan kaffe och prasslande papperstidning är en misslyckad start på dagen. Ändå får jag kanske vänja mig, papperstidningen är hotad, och även om jag till nöds kan läsa tidningen på en läsplatta så är det inte alls samma sak.

Hembygdskris

Men det allvarligaste är förstås att med alltmer pressande lokaltidningar försvinner inte bara ett av de viktigaste instrumenten i demokratin. Vem skall annars granska myndigheter och företag? Visserligen anställer de massor av informatörer, men de är ärligt talat mest till för att stoppa obehagliga nyheter.

Dessutom är lokaltidningarnas problem lite av en kris för hembygdsmuseerna. I min ungdom var de rena hembygdsskrifterna. Kommunerna var mycket små

och de politiska besluten ännu mindre. Så tidningarna berättade om vardagslivet, inte minst om myllret av aktiva föreningar. Dessutom gavs stort utrymme åt mer eller mindre kunniga lokalhistoriker som gav sin bild av bygdens stora stunder. Så i lokaltidningarna utspelades massor av duster i vad som brukade kallas Vaggandebatten: Västergötlands roll i den tidiga historien var inte ordentligt uppmärksammas ansåg många.

För att inte tala om hur väl tidningarna speglade hembygdsarbetet på olika områden. Nu är det mesta nedskuret, och tidningarna får främst ägna sig åt politiska intriger och fotboll. Så kanske måste snart hembygdsgårdarnas museer över bygdens viktiga verksamheter för kompletteras med en avdelning om de förr så många och aktiva lokaltidningarna.

För det är just berättelserna om den egna socknen, eller kommunen, som hotas. De stora nyheterna får vi via massor av kanaler. Visst finns det nya elektroniska kanaler som också berättar lokalt, men hur många hittar dem? Förr läste de flesta en lokaltidning, om inte annat så på jobbet eller på fiket. Alla visste ungefär vad som hänt.

Historiska skatter

Många privatpersoner, och än fler föreningar, har säkert historiska skatter i form av urklippa tidningsartiklar som ger en spännande bild av bygdens eller föreningens historia. Sådant blir allt svårare att ställa samman, tidningarna verkar inte hinna med vardagslivet. Det är väl inte spännande nog.

Kanske kan hembygdsmuseerna vara lite ersättare med sina årsskrifter, eller än bättre i de fall det kommer ut tidning flera gånger om året. Där speglas idag verksamhetsåret förtjänstfullt i ord och bilder, men det handlar nästan bara om den egna verksamheten. Kanske är det hög tid att ta med större allmänna händelser i bygden. Det där som annars inte blir dokumenterat.

Detta är bara en lös fundering. På sina håll bevarar man nog redan händelser på det här sättet. Andra föreningar kan säkert komma på andra idéer som passar dem bättre. Hur som helst så är jag rädd att det snart bara är hembygdsmuseerna som har intresse och kraft nog att skriva bygdens fortlöpande historia. Och den är omistlig, ju mer internationella vi blir desto viktigare känns hembygden.

*Text Hans Menzing
Foto Inger Menzing*

Mary Andersson från Saleby en framstående kvinna i USA

Mary Andersson på sitt arbete i Women's Bureau i Arbetsministeriet i Washington.

Mary Andersson eller Maria Sofia Magnusdotter som hon hette från början, föddes 1872 i Nils-Jonsgården, eller Skattegården Åby rote, i Saleby 15 kilometer söder om Väneren, i Lidköpings kommun. Hon var yngst av sju syskon, fyra systrar och tre bröder. Föräldrarna, Magnus Andersson och Matilda Jansdotter var lantbrukare. De hade svårt att försörja familjen på det lilla som jorden gav.

1880 arrenderade Marys föräldrar Rättaregården i Norra Härene och senare gick flytten till Pellesgården i samma socken.

Trots familjens begränsade ekonomi ansåg Mary att hon haft en lycklig uppväxt. Hon trivdes med tillvaron både hemma, i skolan och med sina kamrater som mest var pojkar. Hon lekte aldrig med dockor och hon var inte förtjust i hushållsarbete utan sökte sig utomhus och då helst till gårdens hästar. Hon red gärna barbacka till och från betesmarkerna.

1889 fick Mary och hennes syster Hilda de ihopskrapade medlen som behövdes för att fara över Atlanten till sin syster i Michigan. Systemen Anna hade emigrerat några år tidigare.

Innan Mary lämnade Sverige trodde hon att hon lätt skulle få ett intressant arbete, men det visade sig att hushållsarbete var nästan det enda som hon kunde få.

Efter storm på havet och många tågbyten kom de så fram till Anna som bodde i Pentwater i Michigan. Detta var en liten ort och det var ont om arbeten så de flyttade till Ludington, en skogshuggarstad med stora sågverk.

Anna 37 år och Hilda 26 år arbetade i familj. Mary, som skulle fylla 17 fick arbete i ett skogshuggarläger. Lönen var 2 dollar i veckan och lägret med 20 skoghuggare sköttes av tre kvinnor och en manlig kock.

Mary kunde inte engelska och efter en månad tröttnade hon och sökte arbete i en familj. Hushållsarbete var inget som hon längtade efter men hon lyssnade in språket och på kvällarna läste hon familjens tidning om och om igen.

Nästa steg var att flytta med sin syster Anna och hennes man till Chicago där det fanns arbete inför världsutställningen 1893. Där bosatte de sig i West Pullman vid kanten av sjön Lake Michigan inte långt från Chicago. I West Pullman fanns en skofabrik och en konfektfabrik. Mary började med att sy byxor men flyttade snart över som lärling till skofabriken och där som nåtterska på ackord. Arbetstiden var 10 timmar om dagen. Under sex år i Amerika hade Mary haft tio olika arbeten. Hon kunde språket och klarade sig utan systrarnas stöd.

I en av Chicagos större skofabriker, Schwab's stannade Mary i sju år. Mary som tidigare inget visste om fackligt arbete, kunde nu förhandla med arbetsgivaren om bättre arbetsvillkor. Efter kort tid blev hon vald till ordförande i fackföreningen för skoarbetare. Hon steg i graderna och valdes in i olika centrala styrelser och kommittéer. Slutligen blev hon chef på The Womans bureau, kvinnobyran, vid arbetsmarknadsdepartementet i Washington DC, där hennes livsverk varade i 24 år. Byrån utfärdade regler och riktlinjer för jämställdhet, lika lön för lika arbete och bättre arbetsmiljö för kvinnor inom industrin. Mary hade ett engagerat och progressivt sätt att leda arbetet som gav henne erkännande och auktoritet. Hon ansåg att disciplin är en viktig faktor i facklig strategi och upprördes när kvinnor försökte komma undan så lätt som möjligt, ta snabba och enkla jobb när de var kvalificerade för svårare utmaningar. Strejkvapnet ville hon vara varsam med, det var en sista utväg.

Hon kom att jobba för fem presidenter; Woodrow Wilson, Warren G. Harding, John Calvin, Coolidge Jr samt Franklin D. Roosevelt. Samtliga förstod att Mary Andersson var en kvinna utöver det vanliga.

När Mary 1935 blev utnämnd till en av de tio mest framstående kvinnorna i USA, kunde man läsa i svensk rikspress om detta. På sin 90-årsdag fick hon hyllningstelegram från president John F. Kennedy och statsmi-

nister Tage Erlander. Två år senare 1964 gick hon bort och begravdes under storartade hedersbetygelser.

Under sin tid i Amerika besökte Mary sitt hemland Sverige vid ett par tillfällen men hon hade tappat mycket av svenska språket och fann det svårt att kommunicera med bröderna som hon träffade. Vid sitt andra besök kom hon till sitt barndomshem och fann pionbusken som hon mindes så väl, stå i full blom. I boken *Women at work* från 1951, berättar Mary Andersson öppen hjärtigt om sitt arbete men även om sin uppväxt

och skoltid i Saleby och Norra Härene.

Källor: Artiklar skrivna av arbetsmiljöreporter och författare Jan-Evert Strömbäck från Stockholm som den 5:e april besökte oss i Saleby för att få information om Mary Andersson för en kommande bok.

Även en artikel av Carl-Bertil Melne vars farmor var kusin till Mary Anderson har gett oss fakta om henne.

*Text Bertil Saleryd, Lennart Olofsson
och Margareta Löfstrand*

HembygdVäst samverkar med många

Den 2 juni var styrelserna i HembygdVäst samlade för genomgång av alla offentliga samarbetspartners på Innovatum i Trollhättan och för att lägga upp den framtida mötesformen för HembygdVäst. HembygdVäst är ett nätverk för fem distriktsorganisationer: Bohusläns, Göteborgs och Västergötlands Hembygdsförbund samt Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund och NAV (Industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst). HembygdVäst täcker med detta hela Västra Götalandsregionen och har tillsammans 540 lokala föreningar.

Micke Lehorst är nyanställd kulturmiljöstrateg på riksförbundet i Stockholm och han tog upp några väsentliga saker som Hembygdsförbundet driver just nu: Visionsarbetet för perioden fram till 2030 pågår och rapporterades vid den nyss genomförda riksårsstämman. Visionen kommer sedan att gå ut på remiss innan den kommer tillbaka för beslut förmodligen något efter nästa års riksstämma.

Hembygdens år pågår för fullt under hela 2016, men framför allt ligger fokus på festligheterna på Skansen sista helgen i augusti och ett stort upprop till alla hembygdsföreningar. Tänga-mässan den 17-18 september är ett regionalt exempel på 100-årsfirande, där vi erhållit bidrag.

Birgitta Adler är anställd på Västra Götalandsregionens utvecklingsavdelning och har många kontakter med HembygdVäst inklusive beredning av verksamhetsbidrag. Regionens kulturplan poängterar: - vidgat deltagande, - utveckla kapaciteten, - vara nyskapande samt öka internationaliseringen.

Överenskommelsen har vi fem organisationer skrivit under ihop med regionen. Här kommer vi i partnerskap att kunna arbeta med frågor inom till exempel demokrati samt "kultur och hälsa".

Anders Nilsson, som är utvecklare på Västarvet (regionens museiorganisation) tog upp ELC eller Landskapskonventionen, som vi tillsammans kommer att ar-

beta med. Landskapskonventionen innebär att vi skall arbeta för hållbar utveckling, rikare livsmiljö, förbättrat skydd och det gäller alla landskapstyper inklusive tätorter och städer. Tillsammans med Västarvet kommer vi inom kort att lägga upp en kurs för studiecirkelledare, som kommer att få en mycket intressant och kvalificerad utbildning. Det blir bara fem ledare från Västergötland, som får tillfälle att gå denna utbildning. Henrik Olsson, som är chef på Innovatum presenterade projektet "kompetensväxling", där arbetet med ungdomar är i fokus i olika projekt. Hur leder vi ungdomar att guida eller med teater presentera vår hembygdsgård? Läs mer på www.kunskapsvaxling.se

Prisma är en webbplats för människor, platser och berättelser om samhällsutvecklingen i Västsverige under industrialismens tid (från 1850 tills idag). Här finns fyra teman: stad – land, miljö – energi, bilismen samt globaliseringen. Läs mer på www.prismaavg.se

Anna Olsfelt är antikvarie på Länsstyrelsens kulturmiljöenhet och arbetar med frågor som fornminnen, kyrkor och landskapsvård samt bereder bidrag inom byggnadsvård. Hon fortsätter nu arbetet med Hus med historia och övriga delar inom Landsbygdsprogrammet.

Länsstyrelsen har sökt ett gemensamt projekt tillsammans med HembygdVäst om fler arbetstillfällen och utveckling av landsbygden.

Christer Wennerberg arbetar på Vuxenskolan i Uddevalla och har hand om bland annat kursdagar och kulturverksamhet på distriktsnivå. Alla lokala föreningar i Västra Götaland kan i kontakt med Vuxenskolan få hjälp med att organisera och genomföra studiecirkel och kulturarrangemang på sin hemmaplan.

Nu går alltså arbetet vidare med att finna HembygdVästs arbetsformer och samarbetsprojekt.

Sven-Åke Mökander

Ingeborg Skaar textilkonservator

En matta under lagning som en gång tillverkades hos företaget Agda Österberg i Varnhem. Här visar Ingeborg hur ny varp trätts in mellan inslagen.

lekten anas. -Jag drömde om att arbeta inom vården men för att bli antagen måste man vara 18 år så jag såg mig om efter något att göra under en termin i avvaktan på att växa till. Ögonen föll på en annons i tidningen Hemslöjden där Sätergläntan hade en terminskurs i vävning.

- Jag kom in och sedan var det klippt.

- Mamma blev glad. Själv hade hon haft en dröm om att bli slöjdlärare.

Det blev fler kurser, i vävning, sömnad, textil samt kemi och etnologi, varvat med praktik inom textilområdet, bland annat på Wählstedts textilverkstad.

Startade eget

Efter att under ett antal år ha arbetat som textilkonservator på olika museer tog Ingeborg steget att starta eget år 2002 på landet i Vara.

-Jag är landsbygdsmänniska som älskar storstäder. Det är trevligt att resa dit och skönt att

Att ordet konservera betyder bevara det vet vi men vad gör en textilkonservator? Ja, det hoppas vi få veta när vi ska träffa en av Sveriges ytterst få i yrket.

Erfarenhet och kompetens

Vår profil har gedigen utbildning i textilt hantverk och från universitet, har arbetat som textilkonservator vid Studio Västsvensk konservering i Göteborg, Textilmuseet i Borås och Västergötlands museum i Skara.

Hon innehar företaget, Ingeborg skaar textilvård AB som arbetar med såväl sakrala som profana textilier. Uppdragsgivare är församlingar i svenska kyrkan, offentliga institutioner, museer och privatpersoner.

Årets företagare

År 2014 tilldelades Ingeborg Skaar Vara kommuns företagarpriis. I motiveringen står bland annat att man ska aktivt verka i företaget, ha ett gott ledarskap, vara ambassadör för företagare samt visa prov på att vara extra kreativ och företagsam.

Vävkurs och det var klippt

Bor i Levene, med rötter i Naum, den västgötska dia-

komma hem igen.

Företaget är ett av Sveriges största i branschen. Förutom Ingeborg arbetar här två anställda textilkonservatorer. Kunderna finns främst i gamla Skaraborg och runt Väner.

Vem behöver en konservator?

De flesta kunder är församlingar, vilka som rättesnöre har kulturminneslagen, med anor från 1500-talet, som innehåller samhällets grundläggande bestämmelser om skydd för kulturarv.

Många är inblandade, församlingen, länsstyrelsen som tillsynsmyndighet, staten och stiftet som delar ut kyrkoantikvariskt bidrag. Alla ska säga sitt. Ett ärende kan ta två till tre år innan någon åtgärd kan påbörjas. Det krävs fotografi och dokumentation både före och efter. Mycket byråkrati, men viktigt.

Samarbete

Ingeborg samarbetar med inredningsarkitekter, inredningssnickare, byggnadsantikvarier och andra inom konserveringsområdet. Det kan gälla att tillverka ett skåp anpassat till textilier, mässhakar, albor, altardukar med mera. Mässshake ska hänga på till plagget anpas-

Profilen

Vikten av att hantera
det textila arvet med
värdighet och respekt.

Ingeborg Skaar vid tvättbordet som används flitigt. Där kan det mesta tvättas plant liggande. Nu är det torrt och det som finns i asken är nytillverkad vardagstextil i olika liturgiska färger för användning i mässan.

sad galge och det ska vara rätt temperatur, där textilier förvaras, ja det är mycket att tänka på.

Önskan

Att kyrkorna visar upp sina textilier och pratar om de liturgiska färgerna och symbolernas betydelse som en del i gudstjänstens helhet.

Att nyanskaffningar görs med kvalitet och god formgivning.

Att man hanterar och förvarar textilierna väl

Att det finns ansvarig personal med textilkunskap

Att det finns medvetenhet om vårt kulturarv

Tänk om allt vore ull

Som textilkonservator handhar Ingeborg oftast naturmaterial som bomull, siden, lin och ull. Siden är ett känsligt material, en liten droppe sugt genast upp av fibrerna och en fläck bildas. Samma droppe på ull lägger sig på fibrernas yta och går lätt att ta bort. Ull är ett mycket tåligt material.

En matta kan behöva tvättas, lagas och kantas samt befrias från stearin. Till det senare används pincett och dammsugare.

Sidendamast

- Vid ett tillfälle fick vi in en mässhake som var otroligt vacker. Den övre delen var av metalltråd och den nedre delen av sidendamast, som på grund av kontakter med metalltråden var helt förstörd på några ställen.

I Venedig finns ett mycket gammalt sidenväveri som heter Bivilacqua. Staden har urgamla traditioner i sidenväveri och Svenska kyrkan har vid behov hämtat sidendamast från den italienska staden.

Det gick dock inte att beställa de få meter vi behövde utan det minsta vi fick beställa var 30 meter och vi behövde 3 meter.

Allt slutade så ekonomiskt lyckligt att Karlstad stift beställde och sydde gardiner av det vackra sidenet, som hamnade i en värdig miljö.

Studieresa till Venedig

- Kontakten med Sidenväveriet i Venedig gjorde att vi i höstas företog en studieresa till Venedig och besökte väveriet där fortfarande handvävning utförs. Det ligger centralt i staden.

- Det var otroligt intressant att få studera denna urgamla kunskap, att väva sidendamast och silkesammet, berättar Ingeborg.

Sprider kunskap

Förutom dessa uppdrag har Ingeborg undervisat på konservatorsutbildningen i Göteborg, den enda i landet, startad 1985. Egen vidareutbildning sker genom föreläsningar och erfarenhetsutbyte med kollegor några gånger om året.

Studieförbund och hembygdsförbund samt svenska kyrkans församlingar anlitar Ingeborg för kurser och föreläsningar.

- En viktig del av mitt arbete är att sprida kunskap, säger Ingeborg.

Nya textilier

I samarbete med Elisabeth Johansson i Småland utformar och framställer Ingeborg nya liturgiska textilier. Enkel form, hög kvalitet i material passande vår tid.

Underbart fräscht

På Mårbackas hemsida kan man från den 7 april i år läsa:

- Ingeborg Skaar har varit på besök för inventering och restaurering. Hon har gjort en vård och underhållsplan. Fem arbeten har varit under lupp.

Allt är klart idag och är underbart fräscht. Stort lyft för Mårbacka.

Månar om flyktingar och konserthus

Under vår gemensamma lunch blir det prat om både ditten och datten. Vara är en kommun där mycket händer.

Ingeborg deltar i olika verksamheter, hjälper flyktingar in i det svenska samhället, bidrar vid olika evenemang i Vara konserthus, vilket ligger henne varmt om hjärtat. Vi får kommande säsongens program

- Jag har ”tre hem”, säger Ingeborg. Det är där jag bor, företaget, och konserthuset.

Jag brinner för alla.

Vad gör då en textilkonservator

Bevarar vårt textila kulturarv, en stor och värdefull kulturinsats, vilket innebär administration, mycket praktiskt arbete, samarbete med myndigheter, institutioner och kunniga hantverkare och mycket mer.

Vi hoppas att vi förmedlat något av detta betydelsefulla arbete.

*Text Anna Faxgård
Foto Birgit Carlsson*

Förbundets funktionärer 2016-2017

Jan-Olof Berglund, ordförande, Stora Rör, Nolgården 3, 541 96 Våring. 0500-44 11 05, 0708-420453

e-post j-o.berglund@telia.com

Sven-Åke Mökander, Vice ordförande, Markgatan 39 441 51 Alingsås, 0322-67 23 10, 0706-723156

e-post svenake.mokander@gmail.com

Monika Moberg, Sekreterare. Norra Bergvägen 16B 541 32 Skövde, 0706-425670,

e-post blackhornet.monika.moberg@gmail.com

Birgit Carlsson, Kassör, Ljungås 519 91 Istorp, 0320-820 36, 0706-206666.

e-post birgit.istorp@telia.com

Ledamöter

Gerhard Andersson, G.a Skogsråets väg 20D,

446 34 Älvängen, 0303-33 72 51, 0709-317315

e-post gerhardandersson35@gmail.com

Monica Nyvaller, Fixagården 2, 524 32 Herrljunga

0702-689264, e-post monica.nyvaller@telia.com

Tommy Kroon, Timmermansgatan 19, 532 33 Skara,

0511-14549 0705-912455

e-post tommy.kroon@kunskapstradet.se

Margaretha Persson, Törnrosvägen 17,

435 31 Mölnlycke, 031-88 47 90, 0760-183858

e-post margarethapersson@tele2.se

Jan-Henry Svensson, Södra vägen 4.

523 94 Tvärred, 0321-50035, 0702-085327,

e-post janhenry.svensson@vgregion.se

Ingrid Zackrisson, Sammankallande stu studiegrp.

Västergården Kullavägen 59, 519 95 Tostared, 0320-620 15, 0703-279580.

e-post ingrid.zackrisson@tele2.se

Tage Brolin, SHF försäkringsråd, Bäckaskog, Främ-

mestad, 465 97 Nossebro, 0512-531 50 0703-281333

e-post frammostad@tagebrolin.se

Torwald Åberg, Lovene, Tomten 5, 531 96 Lidkö-

ping, 0510-53 23 13 0708-257583,

e-post bergtorwald@gmail.com

Suppleanter

Rolf Larsson, Saleby, Hede, 531 93 Lidköping

070-5939198,

e-post rolf.larsson.saleby@telia.com

Ingrid Öhlund, Sjöbredared, 523 98 Hökerum

070-7261414, e-post ohlund@sjobredared.se

Lars-Erik Kullenwall, Gudhem Kullen 3, 521 94

Falköping, 0515- 72 01 56 0705-318547,

e-post larserik.kullenwall@gmail.com

Björn Andersson, Rönnbärsvägen 27, 541 76 Våring

0500-44 04 75, 0708-239635

e-post bjorna.andersson@telia.com

Bengt-Göran Ferm, Sälggatan 19, 565 33 Mullsjö,

0392-13315. 0702-675975,

e-post benke.ferm@gmail.com

Hedersledamöter

Berit Hange-Persson, Trädgårdsg 4, 533 72 Lunds-

brunn.
Aina Lindborg, Bjurbäck, Källebacken, 565 92

Mullsjö
Bengt Lindborg, Bjurbäck, Källebacken, 565 92

Mullsjö

Revisorer

Einar Smith, Plangatan 15 A (1302), 441 30 Alingsås

0322-169 70

Marianne Svensson, Bergstena Skattegården 2,

441 92 Alingsås, 0322-63 50 07

e-post svenssondanove@hotmail.com

Revisorssuppleanter

Allan Andersson, Tumberg, Karsgården 2,

447 91 Vårgårda, 0322-62 10 55, 0733-766886

e-post allanitumberg@hotmail.com

Hans Algotsson, Rydbergsvägen 14, Örslösa,

531 97 Lidköping, 0510-12119 070-6426560

e-post hans.algotsson@lidkoping.se

Valberedning

Mona Lorentzson, Sammankallande, Wallströmsli-

den, 463 71 Lödöse, 0520-66 02 74, 0708-57 71 67

e-post mona.lorentzson@gmail.com

Gerd Eriksson, Anisgatan 12, 511 41 Kinna,

0320-102 90, e-post planeter99@hotmail.com

Bertil Karlsson, Norra Härene, Bajgården, 531 92

Lidköping, e-post bertilka@telia.com

Två platser vakanta

Studie- och ungdomskommittén

Ingrid Zackrisson, Sammankallande studiegrup-

pen
Margaretha Persson

Lena Johnsson, Kulla Lillegård 2, 519 91 Istorp,

0320-871 28, e-post lenaanngerd@hotmail.com

Christer Wennerberg, Studieförbundet Vuxenskolan

SV Västra Götaland, Junogatan 3, 451 42 Uddevalla

0522-65 33 33, 0708-553033,

e-post christer.wennerberg@sv.se

Vakant Adjungerad Västergötlands Museum

Redaktionskommittén för Västgötabygden

Ann-Britt Boman, Sammanställande, Spireavägen 5,
515 35 Fristad, 033-261921

e-post birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Redaktör, Asklanda, Ekehagen
447 93 Vårgårda, 0322-661026,

e-post vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, Ansvarig utgivare, Marumstorget 1,
lgh 1205, 532 32 Skara 0511-126 43, 0730-50 77 86,
e-post hans.menzing@telia.com

Monika Moberg,

Jan-Olof Berglund

Tage Brolin

Birgit Carlsson

Anna Faxgård, Slätthult, 510 22 Hyssna
0320-397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen, 0303-
749878, e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tengelandsstiftelsen

Mona Lorentzson

Sven-Åke Mökander

Ingrid Tengeland

Väddåkrastiftelsen

Hugo Isaksson, Ådalavägen 2, 523 72 Ulricehamn,
0321-30262

Inga-Lill Lundberg

Kommittén Årets Hembygdsbok

AnnBritt Boman

Jan-Henry Svensson

Monica Nyvaller

Kommittén Årets Hembygdsförening

Monica Nyvaller

Bengt-Göran Ferm

Föregående års förening, 2016 Lyrestads sockens
Hembygdsförening.

Västgötalejonet

Jan-Henry Svensson

Ingrid Öhlund

Ceremonimästare

Björn Andersson

**Västergötlands Hembygdsförbunds kansli och
besöksadress:**

Eva Mann, kansliansvarig, Badhusgatan 13,
Box 15, 534 21 Vara, 0512-105 50

e-post vasterg.hembygdsf@telia.com

Eva arbetar deltid och träffas på kansliet varje helgfri
torsdag, 09.00-15.00

Bankgiro: 378-5383

Hemsida: <http://www.hembygd.se/vastergotland/>

308 soldater fick mat och husrum

Under årens lopp har Sveriges landsbygdsbefolkning av staten påtvingats många mer eller mindre betungande uppgifter, såsom gästgiveriskjutsar, postbefordran och underhåll av allmänna vägar. Indelningsverket (1682-1901) var nog det som drabbade landsbygden allra hårdast. Bönderna i Ornunga, Asklanda och Kvinnestad, hade ansvaret för rekrytering till, samt underhåll av 23 soldat-rotar.

Vid stora arbeten på nationell nivå kunde staten, förutom att satsa pengar, även bidra genom att militär personal, så kallad arbetskommendering, sattes in. I början på 1840-talet kommenderades soldater från Elfsborgs regemente till arbete på Göta Kanal i Trollhättan. Organiserandet av dessa soldaters återvändande ställde krav på gårdsägarna i vår bygd. I ett gammalt träskrin på Stommen finns fyra brev angående detta från Landsfiskalen i Gäsene härad till bonden Lars Persson i Asklanda. Denne var Kronorättare, med uppgift att verkställa order från myndigheterna. Nämnade brev återges här nedan.

10 maj 1841:

Utdrag af march routen för den af nr 15 Kongl. Elfsborgs Regemente vid Trollhättan stationerade arbets

commenderings hemmarch, som enligt i afskrift bifogade allmänna commenderingsordres af den 30 sistl. april kommer att den 16 dennes uppbyta för att till hemorten afgå. Commenderingen bestående af under-tecknad Befälhafvare Lieutenanterne B S Cassel och G W Backström samt underlieutenant C M Bökman, 4 underofficerare, 1 trumslagare och 299 man corporaler och soldater.

1841 Maj 18, till Östadkulle, 2 mil, 1 nattläger.

Maj 19, kl 4 förmiddag från Östadkulle till Asklanda 2 1/4 mil, 1 nattläger.

Commenderingen upplöses den 20 maj och kompanierna afgå samma dag till compagniedetacheringsstäl-lena (detachera = avdela truppstyrka från annan större styrka).

Från Asklanda erfordras för commenderingen summa 36 hästar

Att ordna mat och nattläger för 308 personer och 36 hästar för vidare transport var säkert ingen lätt uppgift i en lite socken.

Källa: Svältornas Fornminnesförenings årsskrift 2003.

Avsnitt ur en artikel av David Andersson.

Alafors, ett textilindustrisamhälle i Göta älvdalen

Ahlafors bomullsspinneri i byn Målje övre. Ahlafors var ett av de första riktigt stora industriföretagen i Göta älvdalen.

Bild från Sveriges industriella etablissementer, andra serien, 1879

Ett nytt, dynamiskt inslag i västsvensk industri bestod av en helt ny företagarverksamhet, som på 1840-talet började växa fram vid vattenfall och forsar. Det var fråga om en helt ny bransch den mekaniska bomullsindustrin med spinnerimaskiner och vävstolar, oftast av engelskt ursprung och med engelska maskinmästare som tekniska ledare.

(Martin Fritz)

En förändrad arbetsmarknad

När den nya fabriken damp ner i Starrkärrs jordbruksmiljö förändrades den lokala arbetsmarknaden. Folk som levde av tillfälliga, säsongsbundna jordbruksarbeten eller hantverk, erbjöds nu ett fast arbete, fri bostad och en någorlunda fixerad inkomst som betalades med kontanter. Deltidsarbete och arbetslöshet i jordbruksamhället ställdes mot heltidsjobb i industrisamhället.

Vi vet inte hur många det var som vid starten 1856 lockades av denna möjlighet. Hemmansägare, som var beroende av drängar och pigor på sina gårdar, uppmunttrade säkert inte sina anställda att närma sig fabriksportarna. Fabriken i byn Målje döptes till Ahlafors och den upplevdes av det jordbrukande folket i omgivningen som något främmande. Den konkurrens som uppstod om arbetskraften tvingade på sikt fram en snabbare utveckling av jordbruket.

Vid starten 1856 anställdes män och kvinnor med yrkeserfarenhet, bland annat från Sjuntorp där Sveriges näst första bomullsspinneri startade 1813. Folk som

bodde på annan ort gick flera mil till Alafors på söndagen och tillbaka hem på lördagen. Från slutet av 1860-talet skedde en betydligt inflyttning av kvinnlig arbetskraft till Alafors. Man arbetade skift och det förekom att man sov i samma säng som den som tog över arbetet nästa skift.

Anna och Johan flyttar till Ahlafors

En kulen oktoberdag 1895 kom Johan Andersson till Ahlafors brukskontor för att söka arbete. Han var 24 år gammal och hade gått som dräng i grannsocknen i fem år. Han hade ledsnat på det många gånger omänskliga slitet i jordbruket.

En bidragande orsak var att han hade träffat pigan Anna. Hon hade en väninna, Olga, som hade slutat sin pigplats och flyttat till Ahlafors. Hon hade berättat hur det var att vara textilarbetare och Anna hade blivit eld och lågor. Så när Johan friade krävde hon att de skulle sluta sina anställningar vid den obligatoriska höstflyttningen.

Så när Johan stod där på brukskontoret och berättade att han skulle gifta sig fick Anna löfte om anställning och bostad skulle de få i baracken, Bracka. Med detta glada budskap gick Johan hem.

Efter bröllopet var det dags att flytta in. Både Anna och Johan blev lite betänksamma när de såg den folkrika byggnaden med sina tre våningar och alla människor som samlades för att nyfiket betrakta de nykomna. En stund senare visste de flesta barackborna vad nykomlingarna var för ena.

Flyttlasset skulle upp till ett gavelrum på andra våningen, som blev deras nya hem. Lina, som bodde svalelag med de nykomna, skickade ner sin Anders-Petter för att hjälpa dem att bära. Så bar de upp sängen. Den var i två delar. Bolstret och långdynan följde med. Pinnsoffan och två stolar, ett slagbord, kommoden med handfat var också snart uppburen. Lina med sitt dåliga ben linkade upp med porslinspottan och en blomkruka med Flitiga Lisa.

Rummet var inte stort. I hörnet intill dörren stod en kakelugn. Ett väggfast skåp, en trefot i kakelugnen, på ena långväggen ett fönster.

Nu återstod att placera möblerna. Sängen vid ena långväggen, pinnsoffan vid kortväggen, slagbordet vid fönstret, den hemvävda mattan mitt på golvet. Skåpet

med utdragslådan var lite svår att få plats med men Johan skuffade lite på sängen och se, då fick det plats mellan sängen och kakelugnen.

Vad skulle de ha till middag? Anna gick ner till Lundbom som hade en liten affär på nedre botten. Hon bestämde sig för en spicken sill för 12 öre och ett litet talgljus för 7 öre. Lundbom tackade och framhöll samtidigt att om kontanter saknades kunde kredit ordnas.

När middagen var över hade mörkret fallit. De två satt en stund och pratade. Mest oroade var de för morgondagens inträde i industrin, hur var det? Hur skulle det gå? Frågetecknen var många. Något svar kunde ingen av dem komma fram till.

Sängen drogs ut. Bolstret och långdynan, båda stoppade med halm, ruskades om så att de blev liggbara. Lite svårt att somna hade de. Träskoklamp i trappor och korridorer var ovan. Från grannarna vägg i vägg hördes prat och slammer men till slut tog tröttheten över. Johan och Anna sov sin första natt i Bracka. Det skulle bli många fler.

Klockan halv sex på morgonen väcktes de av klamp av tunga stövelsteg och plötsligt bankade det på dörren. En hög röst ropade: ”Vaken opp! Klockan är halv sex”. Det var nattvakten som gick sin väckarrond. (Många saknade väckarklocka. Därför var denna metod nödvändig.)

När Anna och Johan kom ut i korridoren väntade Olga och Sven på dem som man hade kommit överens om för att visa dem till respektive avdelning där de skulle arbeta. Anna skulle till spinnsalen och Johan till kardsalen.

Johan verkade närmast konfys av allt brak och spring, remmarnas flafsande, kardmaskinens brusande surr, mullstolarnas knarrande, skramlet när vagnen var på väg fram och tillbaka. Allt verkade främmande och farligt. Men nu var det för sent att backa ut. Nu skulle han bli textilarbetare, hur hopplöst det än såg ut.

Anna hade kommit till ”tredje våningen” där spinnstolarna stod i rader. Surret, brak, slamret, en formlig skog av remmar, stora remskivor i taket som roterade. Allt bidrog till att förskräcka henne. Lukten, dammet, nej det här kan jag inte överleva! Men allt ordnade sig. Anna blev en duktig spinnerska. Avhållen av både befäl och arbetskamrater.

Även Johan blev en duglig kardare fast länge satt känslan för det okända. Maskinernas malande gång, dagarnas enahanda, de ständiga vandringarna med vaddar, fällkåpor och kardbandskanor. Hur mycket han än tycktes arbeta såg han inget resultat av det när den långa arbetsdagen var slut.

Han hade svårt att glömma den tid då han vandrat

En del av villaområdet i början på 1930-talet. Längst till höger ligger Folkets Hus, tidigare Jönssons gård. Huset längst till vänster var mangården till ”Henrikes” gård.

Bild från Alafors Fotoutställning.

efter plog och harv från arla till särila. Han kunde ännu känna lukten av våt, varm jord. Doften av häst och nötkreatur. Med andra ord, slitet och släpet var liksom undanskuffat i hans minne. Men å andra sidan hade han en dröm om att en dag sitta som egen bonde med egen gård. Skulle den drömmen någonsin bli verklighet?

Anna hade lättare att anpassa sig i industrins tvångströja. Hon var anpassningsbar och hade inte samma intensiva längtan till lagårdslukt, mjölkpall och smörkärna som Johan hade till den doftande jorden. Hon mindes alla bångstyriga kor hon mjölkat och alla örfilar hon fått av kosvansar.

Nej, då var spinnmaskinen mer tam, även om den var arbetsam. Med andra ord, hon trivdes ganska bra med sitt arbete. Hon ansåg inte att väninnan Olga på något sätt hade försökt övertala henne att lägga av med pigjobbet och bli en så kallad spinneköna.

Johan däremot hade svårt att släppa tanken på den egna gården, men han förstod att de måste snåla och spara om de nån gång i framtiden skulle lyckas, arbetslönen var inte stor. Men å andra sidan hade vare sig han eller Anna haft några kontanta pengar tidigare. När de därför på torsdagarna fick avlöning kände de sig förmögna, även om det endast var under tian för en veckas arbete.

Avlöningsburkar

På torsdagarna betalades lönen ut. För varje anställd hade man på kontoret en liten plåtburk som man fyllde med de pengar den anställde skulle ha. 1923 hade veckopengen ännu inte kommit upp till tio kronor. För många var det en stor sak att få pengar i handen.

Bo Björklund

Källa Knut Haag, född i Alafors 1904.

Sveriges Hembygdsförbunds Jubileumsstämma

Nu har en vart på riksstämman i huvestan. Å ente nok mä då. En aen va eskort osså. Vi va två väschötur sum to snelltåget till stan. Å det geck mä redi fart. De va möe rolit på stämman. En fekk ju va följe åt en rekti vekkti plakettör, å en fekk äta goer mat, å lyssna till de kunnie.

Finaste utmärkelsen i SHF

Som en frontbild framför stämman står en av Sveriges Hembygdsförbunds plakettörer – VHF:s och Västgötabygdens trogne redaktör Leif Brunnegård. Vid stämmomiddagen fick Leif så förtjänstfullt ta emot ”Plaketten för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst” av förbundsordförande Birger Swanström. Här behövs ingen motivering. Alla vet hur viktig Leif är och har varit för tidskriften och för vår bygd. Nu vet riket det också. Den lilla ingressen ovan är ett försök till uppskattning av Håkansson – för han hör ju liksom ihop med Leif.

Stämman gick som en dans

Chris Heister, landshövding i Stockholms län, lotsade stämman genom förhandlingarna på ett smidigt och föredömligt sätt. Valberedningens förslag till styrelse röstades igenom utan tvekan. Det blev omval av förbundsordförande Birger Swanström. Värt att nämna är också att Odensåkers Hembygdsförenings ordförande, tillika VHF:s ordförande, Jan-Olof Berglund finns med som en viktig länk inom hembygdsrörelsen. Han verkar både lokalt, regionalt och på riksnivå. Stämmoförhandlingarna präglades av, som jag upplevde det, samhörighet och en stor tillit till hembygdsrörelsens viktiga arbete, nu och framöver. Det mest uppseendeväckande var nog att stämman yrkade bifall till en motion som styrelsen yrkat avslag för – men inte utan en positiv argumentation och ett givande och tagande från många parter. Stämman stod alltså upp för sitt viktiga demokratiuppdrag i hembygdsrörelsen. Det budskapet tog jag gladeligen med mig hem.

Seminarium ”Vision 2030”

Arbetsgruppen för visionsarbetet inom SHF presenterade en sammanställning av de enkätsvar som kommit in till SHF. Här återfanns ord som gemenskap, öppenhet, samhörighet och tillgänglighet. Hembygdsrörelsen skall vara förtroendegivande, upplysande och spännande. Hembygdsrörelsen skall också vara en rörelse som möter framtidens utmaningar, ”har historien i ryggen och blicken mot framtiden”. Det var många klysch-

Leif Brunnegård, till höger, fick ta emot SHF:s plaket för rik gärning i hembygdens tjänst av förbundsordföranden Birger Swanström.

ord med andra ord. Men så är det med visioner. Jobbet handlar om att fylla visionerna med innehåll och sedan handla i enlighet med visionen. Enkätsvaren bar också fram önskemål för framtiden. Vi är nog många som känner igen oss i dem.

Visionsarbetet är i sin linda i riksförbundet. För oss på lokal och regional nivå verkar arbetet gömma sig i skuggorna av den egna verksamheten. Endast 6 procent av de lokala föreningarna och 20 procent av de regionala förbunden hade svarat på enkäten. Det var mörka siffror, kan man väl säga? Eller är det ett uttryck för ”mossigheten”? Det vill jag inte tro. Vi kommer att få ytterligare en möjlighet att svara på enkäten. Då kom-

Samlat gäng. Västergötlands hembygdsförbunds delegater satt samlade på stämman.

mer svarsfrekvensen säkerligen att bli 99,9 procent.

Prioriterat kulturmiljöarbete

”Att arbeta med kulturmiljö är en av kärnorna inom hembygdsrörelsens verksamhet.” Den strofen inleder SHF:s kulturstrategiska program. Programmet är än så länge på planeringsstadiet, sade förbundets kulturstrateg Michael Lehorst. SHF skall agera mer strategiskt ”för det goda livet i bygden”. Enligt SHF:s tolkning så är kulturmiljö allt det som människan aktivt format

– och som kan vara en källa till kunskap och förståelse. Riksstämman erbjöd många möten och samtal, god mat och gemenskap, ett Stockholm i sitt vackraste försommarväder och kunniga guider som berättade om sin hembygd och sin historia. Det var naturligtvis extra roligt att min plakettör och jag hade sällskap med fyra ombud från styrelsen i Västergötlands hembygdsförbund och därutöver förbundets ordförande.

Monica Nyvaller

Berättarna de stora och små kulturbärarna

Nordiska museet och Sveriges Hembygdsförbund arrangerade Den stora Berättardagen i museets lokaler på Djurgården i Stockholm den 20 mars 2016. Temat var migration och en av föreläsarna var Mustafa Can, journalist och författare. Han växte upp i Södra Ryd i Skövde och kom med sin familj till Sverige på 1970-talet från turkiska Kurdistan. Hans Sommarprogram 2003 gick till historien. Sveriges Radios telefonväxel havererade av alla reaktioner på den starka berättelsen om hans mor. På Nordiska museets berättarscen fick vi bland annat ta del av hur han lovordade Maj, en bibliotekarie i Södra Ryd, som bjöd in honom till den stora svenska litteraturen. Han fick vägledning av denna bibliotekarie som visade vilken sorts litteratur som gav svar på en mängd stora frågor. Han fick även tillgång till svenska författare och kunde på så sätt ta del av alternativa världar och ett lands historia.

Berätta mer

Hembygdens år har berättandet som tema. Ja, vad vore verkligheten utan berättelser? Hur skulle kulturlivet se ut om vi inte haft eller har sådana kulturbärare som exempelvis Shakespeare, Selma Lagerlöf, Astrid Lindgren, Tage Danielson eller Mustafa Can? Eller om inte våra vardagspoeter, bygdeberättare, dagboksskrivare eller folklivsskildrare suttit på sina kammare och beskrivit sin verklighet? Såväl det skriftliga som muntliga berättandet sätter spår och väcker tankar.

Berätta mer är ett studiematerial som tagits fram av Sveriges Hembygdsförbund och Studieförbundet Vuxenskolan. Där får man tips om hur man kan anordna studiecirkel eller berättarträffar. Varför inte arrangera berättarkaféer i hembygdsgården eller stadsdelslokalen?

Undertecknad anordnade under ett tiotal år berättarkaféer sommartid dels i en gårdsflygel, dels i ett församlingshem. Där under det låga 1800-talstaket och

Mustafa Can, journalist och författare samt Jan Nordwall, generalsekreterare i Sveriges Hembygdsförbund.

fladdrande stearinljus kunde allt mellan himmel och jord komma fram i ljuset som släpesill, separatorn, ena fluga i deskebalja eller om att vara husa hos familjen Wallenberg. Härlig stämning med mycket skratt men även stillsamt allvar. Men det viktigaste är ändå samtalen vid kaffeborden människor emellan.

Följande dikt är skriven av vardagspoeten Karin Breman, Varola.

När folk står där
och beundrar hans vedstapel
och med vilken precision
den är upplagd,
får jag lust att dra ett klädstreck
mellan aplarna i trädgården
och på det trä upp
mitt lyckade brödbak
till allmänt beskådande

Monika Moberg

Västgötabygden 4:16

Hänt på bögda...

Byavandring i Askåker

Populärt. Att gå på byavandring är uppskattat.

I år var det Askåker som var på tur i den årliga byavandringen, med ett 45-tal deltagare, som startade hos Pär Jacobsson och hans sambo Johanna Paridon. Pär kom till Askåker år 1987, då hans föräldrar köpte gården. Han köpte den år 2007. Det är 20 fast boende invånare i byn. Vandringen gick vidare till Snickaregården och före detta lanthandeln, sedan till Nordlyckan där den så kallade Askåkersdoktorn bodde. Nästa stopp var vid stenfoten, där Ljungsarps gamla Missionskyrka ligger. Den invigdes år 1905. Murarna byggdes av Oskar Johansson. Kyrkan kostade församlingen 612 kronor. År 1956 stängdes dörren och kyrkan revs. Närmsta granne är Allan Emanuelsson, som bott på sin gård hela sitt liv. Vandringen fortsatte till Askåker Nedre där Gottfrid Pettersson bodde. Förutom sitt jordbruk hade han bland annat byggverksamhet, sålde cement och var också med om att flytta Sockenstugan. Han tillverkade också djurkärror.

Vandringen gick också en liten bit på den nya vägen mellan Ljungsarps och Hestra, som började byggas i februari 2015 och slutbesiktigades i november samma år. Det hela kostade cirka 37 miljoner kronor. Att jämföra med en rondell i Stockholm som kostar runt 40 miljoner. Pär berättade att ett odlingsröse som hans far gjort var biotopskyddat. Odlingsröset fick flyttas via dispens av Länsstyrelsen för att kunna dra den nya sträckan genom byn.

En intressant vandring med besök på 16 fastigheter. Arrangör var Ljungsarps Hembygdsförening

Laila Andersson

Naturvandring på Kinnekulle

Birgitta Gärdefors berättade om växterna utmed Sjøråsleden

Ett 70-tal personer mötte upp vid Kinnekulles hembygdsförenings första vandring för året, dagens vandring var Sjøråsleden, en vandring på ca fyra km.

Under vandringen berättade Birgitta Gärdefors om de olika växterna utefter leden och Benny Lönn tog tillfället i akt och talade om bäverlivet i ån. En av de yngre vandrarna Alvin Harnesk visade stolt upp sitt fynd en vinbärssnäcka.

Stellan Ahlén berättade om den bandygryta som bandyklubben anlagt utmed Sjøråså. Cementa stöttade klubben med mark och material. Bandygrytan var kvar in på 1970-talet då spelen sedan förlades till Hellehof.

Lars Apell berättade om Cementas egnahemsatsning i Hällekis på 1930-talet, då bolaget hade köpt upp Sjøråså gård och 107 tomter kunde erbjudas de anställda, området fick namnet Sjøråsåter.

Sjøråså kvarn och såg blev slutmålet för vandringen. Kvarnen hade anor från 1400-talet men först 1818 benämns den i skrift då Bengt von Hoffsten lät bygga den. Kvarnen hade två kvarnhjul som senare ersattes med turbinhjul i början på 1900-talet. Under år 1920 fick kvarnen tillstånd att drivas med elkraft under torrperioderna. Kvarnen var i drift till 1930-talet och siste mjölnaren var Josef Ringblom. Sågverket fortsatte sin verksamhet till 1950-talet.

Vädergudarna fanns med vandrarna under hela torsdagskvällen och det blev en lyckad vandring och naturupplevelse med information från förr.

Freddie Wendin

Invigning av museum vid Vänga kvarn

Musik från Vängdala. Anders Eriksson spelade klarinett på invigningen

Vänga kvarn norr om Borås är en av de få kvarnar i Västergötland, som fortfarande är i gång. Där kan man köpa mjöl, men det finns också lunch- och kaffeservering och underhållning under sommarmånaderna. Under hösten arrangeras maleridagar i den gamla stärkelsefabriken, och av potatisen blir det fint potatismjöl. Kvarnen ägs av Vänga Hembygdsförening, men serveringen är utarrenderad.

Nu finns vid kvarnen också ett innehållsrikt museum, som invigdes den 21 maj. Det är bröderna Leif och Edor Josefsson, som iordningställt samlingarna i den gamla ladan vid kvarnen. Många föremål fanns redan förut i en annan lokal, och tillsammans ger samlingarna en god bild av livet förr i Vänga.

Leif Josefsson har länge samlat föremål med anknytning till orten. År 2002 köpte hembygdsföreningen ladan vid Vänga kvarn, och sedan började uppbyggnaden av museet. Ladan kan också användas som samlingslokal.

Invigningen omramades med musik på klarinett av Jan Anders Eriksson, som bland annat spelade en spelmanslåt av Artur Fransson från Vängdala. Leif Eckerström hälsade välkommen, och Rose-Marie Frennberg tackade Leif och Edor Josefsson för deras oförtrutna arbete med museet. Därefter klipptes bandet av Anngerd Lönn Svensson från De Sju Häradernas Kulturhistoriska Förening.

I ladan finns bland annat oxselar och träårder från Sevred i Vänga. En gammal cykel med karbidlampa, en samling av sedlar från olika tider samt pappersbonader med välkända motiv är annat som fångar blicken liksom den gamla likvagnen från Vänga. Museet är ännu ett tillskott till begreppet Vänga kvarn, ett av de stora turistmålen i Borås kommun.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Josefsson*

Livfullt i Järpås

Nationaldagen i Järpås. Både unga och gamla deltog i firandet.

Järpås Hembygdsförening är verkligen en del av det levande samhället och samverkar på olika sätt med föreningar och den lokala grundskolan. Varje år bjuds till exempel skolbarn i åk 1 och 4 till en "prova på dag" i Hembygdsgården. Så var det även i år. Tvättvaggan, skurbänken, såpa och vatten var framtagna, stenugnen uppeldad, brödkakor på jäsning, alla hus och bodar upplåsta och öppnade. Glada och pigga barn satte genast igång. Några fick börja med stortvätt. Sällan har väl skådats så renskurade mattor och rena handdukar. I "Petterssons stuga" fick varje barn under sakkunnig ledning grädda sin egen brödkaka. Barnen fick också se och höra hur det var att leva och bo i en fattigstuga och innan besöket var slut hann de titta in i ladugård, magasin och smedja.

Hembygdsföreningen arrangerade också firandet av nationaldagen den 6 juni i Järpås för ett 100-tal besökare, både unga och gamla. Firandet inleddes med flaggtåg genom samhället till Hembygdsgården, flera hade dagen till ära klätt sig i hembygdsdräkt. Riksspelman Carl Nykvist, Emma Nykvist, Anna Thorsson och Emma Roland, några av ortens musikanter, gick i täten. I Hembygdsgården togs flaggtåget emot av alla de som bänkat sig vid långborden. Firandet fortsatte med mer folkmusik, högtidstal av Bojan Forsblad, ett fyrfaldigt leve för vårt vackra land, Järpåskören och kaffeservering.

*Gunvor Torstensson
Järpås*

Historisk guidning i Sexdregabygden

Länsföreningen Historieforum Västra Götaland sysslar främst med vår äldsta hembygd. I näst intill per-

En del av deltagarna vid Odens flisor.

fekt försommarväder deltog 23 historieintresserade i en kulturhistorisk exkursion i Sexdregabygden. Ordföranden Morgan Nilsson guidade och exkursionen inleddes vid Aspekullen i Samhället med den en gång så stora kungagraven med kult- och offerplats från bronsåldern. Färden fortsatte till Odens flisor i Buttorp - Lockryd. Dessa tre resta stenar ingår i ett gravfält från brons och järnålder och de tre flisorna skall syfta på Oden, Tor och Frö (eller Freja). Morgan höll där ett Odental platsen till ära. Man besökte också Billeberg med en mängd lämningar från bronsålder som gravar, boplatser och fornlåror.

En del andra fornminnen i trakten hanns inte med den här gången, men dem skall man beta av nästa år.

Flera av de förnämliga fornminnena i bygden är illa hanterade och oregistrerade.

*Text Morgan Nilsson
Foto Christer Sundvall,
Sexdrega.*

Samlat 100-årsfirande i Gärdhem

Västergötlands Hembygdsförbund uppmuntrar samverkan mellan hembygdsföreningarna, och detta tog man fasta på när flera föreningar i väst gick samman för att fira att Sveriges hembygdsförbund fyller 100 år. Det var hembygdsföreningarna i Gärdhem, Åsaka-Björke, Västra Tunhem, Vänersnäs och Flundre, som stod för arrangemanget, som drog ca 400 besökande.

Firandet ägde rum på Gärdhems Hembygdsförenings torp Björkås söndagen den 22 maj i strålände solsken. Torpet har ägts av Beda och Otto Olsson, Sme-Otto kallad. Hans smedja finns kvar liksom ladugård och jordkällare. En kaffestuga uppfördes år 2013.

De olika föreningarna hade var sina stationer, där de informerade om sin verksamhet. Några visade upp gamla föremål, och man kunde gissa på vad de använts till. Festligheterna inleddes av ordföranden i Gärd-

Den unge smeden Nils Karlsson-Kinberg smider en kniv.

hems Hembygdsförening Alvar Löfskog, som hälsade välkommen. Därefter talade Ann-Britt Boman från Västergötlands Hembygdsförbund om hembygdsrörelsen förr, nu och i framtiden. Sjuntorps Folkdanslag dansade och historikern Henrik Olsson från Innovatum höll ett anförande. Vidare bjöds på musikunderhållning vid flera tillfällen av Velandeorkestern, folkmusikgruppen Trollpaketet och Niklas Karlsson från Åsaka.

Naturligtvis serverades kaffe med hembakat och grillad eller kokt korv. Byggnaderna var öppna, och barn och vuxna kunde gå en tipspromenad i de vackra omgivningarna.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Karl-Gustav Danielsson*

Solliden en välbevarad torpmiljö

Flaggstångsinviqning. Eva Ryrå Johansson hissar flaggan för första gången.

Solliden är en av de bäst bevarade torpmiljöerna vi har i vårt län. Det kom att bli Sveriges första byggnadsminnesförklarade torp år 1985.

Solliden ligger intill gamla landsvägen mellan Vänersborg och Uddevalla, väster om Vassända Naglums kyrka. Dess historia sträcker sig tillbaks till 1830-talet. Det var då som namnet första gången nämns i husförhörslängden för Vänersborgs församling. Torpet har under alla år legat på gården Stora Espereds marker, och denna gård tillhörde stadsjorden i Vänersborg. Den sist boende på torpet avled 1979, och därefter skänktes torpet till dåvarande Älvsborgs länsmuseum.

Sedan 1990 disponerar Vassända Naglums hembygdsförening torpet, och får nyttja det som sin ”hembygdsgård”.

Under sistlidna vinter fick föreningen tillgång till en torr granslana. Man såg genast möjligheten att det kunde bli en flaggstång. Efter viss bearbetning av detta ämne, var det slutligen klart med invigning av flaggstången. Denna skedde i samband med att föreningen startade upp sommarsäsongen den 1 maj, vid torpet Solliden. Då trädgården runt torpet var i det närmaste full av gäster blev de uppmanade att bege sig till parkeringen.

Föreningens ordförande höll ett kort 1majtal. Han påminde gästerna om att hembygdsrörelsen håller 100-årsjubileum i år, och att vi kan fira detta på olika sätt. Vår förening deltog denna dag i firandet, genom en enkel invigning av vår flaggstång. Även om det aldrig funnits en flaggstång på torpet, är den svenska flaggan en vacker symbol för vår verksamhet, och den ska pryda varje aktivitet på torpet.

Därefter hissade en av medlemmarna, Eva Ryrå Johansson upp flaggan för första gången. Dagens musiker Sven Gunnar Larsson, spelade en fanfar varefter nationalsången framfördes gemensamt med gästernas hjälp

Eva var iklädd en bygdedräkt, som skapats på 1920-talet, av ett antal damer från bygden. Dräkten har sytts upp igen för några år sedan, och tanken är att den ska finnas med vid vissa tillfällen.

*Sten-Åke Andersson
Vassända Naglum*

Skorstenarna på Trevattnagården fick nytt liv

Trevattna gamla skola ägs idag av Trevattna Hembygdsförening och används som möteslokal och hembygdsmuseum. Skolan med lärarbostad är byggd kring 1910 och är fortfarande välbevarad, den utgör också en viktig del av miljön kring kyrkan med sitt inom Skara stift unika torn med trappgavlar. Skolan är utpekad som kulturhistoriskt värdefull byggnad i Falköpings kommuns bevarandeplan.

Nya skorstenar blev som gamla på Trevattnagården.

Tidens tand hade gjort sitt och det var dags att restaurera skorstenarna. Att bibehålla byggnadens karaktär var viktigt och byggnadsantikvarie vid Västergötlands museum i Skara anlätades för synpunkter. Ansökningar om ekonomiskt stöd riktades till några institutioner, bland annat. Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur. I slutet av 2014 fick föreningen det glädjande beskedet att ett generöst bidrag till restaureringen beviljats av stiftelsen. Under våren har muraren Thomas Rislund från grannsocknen Gökhem anlätats och nu är arbetet slutfört. Arbetet är pietetsfullt utfört och skorstenarna har kunnat behålla sin gamla profil samt fått nya plåtbeslag. Nu är de rustade att klara ett sekel till.

*Text Rune Torstensson
Foto Robin Gullbrandsson*

Gösslunda Hembygdsförening på utflykt

Årets sommarresa gick först till Lyrestad där det medhavda kaffet intogs. I Lyrestad ligger ett Mercedesmuseum som besöktes.

Där finns inte bara bilar och modellbilar utan mycket annat, till exempel Amerikaklockor, kopparsaker, möbler med mera.

Nästa stopp var på Sätra Bruksherrgård där det serverades en välsmakande lunchbuffé som avslutades med kaffe i de fina salongerna på brukshotellet.

Det fanns även tid att ta en promenad i den vackra bruksmiljön. Skaga stavkyrka var nästa besöksmål. Där fanns en guide som berättade kyrkans historia.

Resan gick vidare via Älgårås, Hova och Mariestad. Utanför Mariestad ligger Lisas Trädgård som är en visningsträdgård men även handelsträdgård. Där serverades eftermiddagskaffet och sedan gick resan hemåt.

*Margareta Folkesson
Gösslunda*

Unos Djur ett unikt museum

Vilande kossa.

I Bredared utanför Borås finns ett unikt museum. Där kan du se Uno Axelssons hela samling av träskulpturer som han skapade under sin levnad (1922–2002). Uno var under större delen av sitt liv lantbrukare i Gravryd i Bredared, men ägnade, sedan 1975, större delen av sin vakna tid åt att skapa unika skålar och djurfigurer i trä ur vrilar eller knotor.

Resultatet av Unos strävsamma arbete har genom åren fascinerat tusentals besökare hemma på gården i Bredared. Verken har även rönt internationell uppmärksamhet genom utställningar i Mexiko, USA och Kanada. I Sverige har delar av samlingen ställts ut på Göteborgs Konstmuseum, Virserums Konsthall samt Kulturhuset, Nordiska Museet och Liljevalchs Konsthall i Stockholm. Nu finns alla hans verk samlade i Museet Unos Djur, i Bredared, utanför Borås. Museet invigdes 2009 och är uppfört och drivs av Bredareds Hembygdsförening. Det är utformat för att visa Unos skulpturer på det vis som Uno tidigare visade dem på gården i Gravryd. Museet är öppet under sommarmånaderna för allmän visning (www.unosdjur.com). Dessutom tas bokade grupper emot, då även kaffe/te med smörgås eller bulle kan serveras.

Uno Axelsson hade konstnärliga ambitioner redan i ungdomen, men det var först sedan han börjat arbeta i skogen som han hittade sin nisch. Från 1975, då han påbörjade sitt arbete med träskulpturer, till 2002, när

han avled, skapade han över 200 skulpturer.

Hans arbete föregicks av noggranna studier av objektet som skulle skapas i trä. Man blir förvånad över Unos förmåga att se levande väsen inuti en träbit och förvandla träet till en otroligt detaljrik träskulptur. Stora knotor och stammar som av olika anledningar inte sträckt sig rakt mot solen är typiska för det som satte Unos fantasi i rörelse. Ur dessa, till synes naturens misslyckanden, har Uno skapat underbara konstverk av sällan skådat slag. Verken utstrålar en sällsynt närvaro och inte sällan med en god portion humor. Den kombinationen gör utställningen tillgänglig

för besökare i alla åldrar och med olika grad av konstintresse.

Så här berättar Unos fru Tora om hans skapande: Gården som vi tog över efter mina föräldrar hade mycket skog, så Uno arbetade där en stor del av året. När han satt på en stubbe och drack sitt kaffe så kom det ofta fram ett rådjur, en räv eller en hare. Uno studerade dem noga. Ibland blev kaffestunden betydligt längre än han tänkt. En dag när vi kapade ved på gården fick han se en knota på en trädstam. Han sågade av den och la den åt sidan. ”Detta kan kanske bli en skål”, sa han. Sedan dröjde det inte länge innan han karvade ur den och put-

Matdags i grissyian.

sade och oljade in den. Han tyckte det blev en fin skål och det tyckte vårt lilla barnbarn också och bäddade ner sin nalle i den.

Ja, därmed var intresset väckt. När han högg i skogen tittade han mer efter knotor på träd än träd till bra virke. Den första knotan han kom hem med liknade en stor råtta. I källaren satte han igång att forma råttan. En dag kom han upp och ville se mig i ögonen. ”Vad vill han nu”, tänkte jag. Jo han ville se var glimten satt, då han höll på att måla ögonen. Kom den fel blev råttan vindögad. Ja, jag fick alltså stå modell till råttan.

Skogshuggarna i bygden visste att Uno vill ha knotor. De var uppmärksamma så han fick en mängd knotor som han förvarade i en jordkällare. En stor knota blev en lya med rävingar, som han fick forma inuti knotan. Det kan inte ha varit så lätt. En rävhona gjorde han också. Hon låg utanför lyan och vaktade sina ungar. Sedan blev det älgar, björnar, harar och rådjur, förutom alla skålar. I en skål som han karvat ur upp-täckte han ett ansikte med ögon, näsa och mun på rätt ställe. Han hade också två knotor som växt intill varandra. Det blev en yppig byst som kvinnan med ansiktet fick. Senare fick kvinnan också en man, som visade sina muskler.

När vi skulle lägga ekgolv i huset sågade Uno ner en stor ek som han körde till ett sågverk. Rotstammen var så tjock så den gick inte att såga, så den fick Uno tillbaka. Av den gjorde han en ko, som nästan är i naturlig storlek. I en rivningsladugård fick han tag i ett bås med vattenkopp och begagnad saltsten, att lägga henne i.

Av en annan stor träbit gjorde han en sugga med tio kultingar som diar. Allt är gjort i ett stycke, förutom en kulting som inte hunnit fram till någon spene utan ligger på suggans rygg. Rivningsladugården fick bidra med stia, där suggan och smågrisarna tryggt kan vila. Det föranledde min kusin Folke att skriva en dikt.

Visst ryms det idyll i en stia.
På snabb lunch bjuder Sofia.
Men Pelle han gruffar moloken.
Han missade lunchen den token

I en skog i Bredared växte en gran som var väldigt gammal. Stammen var helt vriden. Granen var fridlyst men vid en storm 1990 blåste den ner. Uno blev erbjuden att göra något av den. När han räknat årsringarna såg han att den slagit rot omkring 1730 och han sa då att den hade överlevt tolv kungar. Av stammen gjorde han en golvklocka, med siffror av kottflagor och visare av kottstammar. Allt tillhörde alltså granen. Han gröpte ur stammen för att få plats med urverket och satte en

Nyfikna. Rävingarna tittar nyfiket ut från sitt gryt.

lucka bakom och ovanpå snidade han en kattunge.

Några skogshuggare hade sett en enormt stor knota. De undrade om han ville ha den. Om han ville! På med bryggan baktill på traktorn och iväg till Fristad, där knotan fanns. Den var så tung att framhjulen lyfte i den brantaste uppförsbacken, så han fick vända och backa upp i stället. Den knotan blev en gorilla som bland annat setts av 30 000 besökare på Göteborgs konstmuseum. I en sjö i Kinnarumma draggade han svartek som legat på sjöbotten i tusen år. Det blev bland annat en krokodil och en katt. Träet var helt svart så han behövde inte måla dem.

Åren gick och uthusen på gården i Gravryd förvandlades till utställningslokaler med stenvmurar och skogslandskap, som fylldes med fler och fler alster. Turistbussar och privatpersoner kom i en strid ström för att titta på Unos Djur och han visade och berättade för grupper i alla åldrar. De sista åren innan Uno gick bort orkade han inte vara lika produktiv. Han hade haft en hjärtinfarkt och var så trött. Jag försökte få honom att vila men det var ett par knotor kvar och han ville ha allt färdigt sa han. Det sista blev en liten fågel av bark. Kort därefter, en decemberkväll 2002 somnade han gott och vaknade aldrig mer. Han hade fullgjort sitt verk. Museet visas sommartid maj till september.

För öppettider besök vår hemsida: www.unosdjur.com Gruppbesök tas emot på överenskomna tider under perioden april-oktober. Vill du boka ett gruppbesök, eller har andra frågor, ring vårt telefonnummer 0703 - 24 54 51, så får du prata med vår bokningsansvarige.

*Text Tora Axelsson och
Inga-Lill Jakobsson
Dikt Folke Nilsson
Foto Bosse Haglund*

PRISMA, ny webbplats som ett virtuellt museum!

Vår historia säger mer om oss än vad vi kan ana. Vår historia är nyckeln till att förstå vår nutid, men också till att skapa vår framtid. Vi får inte tappa bort den, vet vi inte varifrån vi kommer, hur ska vi då kunna veta vart vi är på väg?

Västarvet som står bakom PRISMA har utvecklats inom projektet Industrimuseum Västra Götaland förkortat IMVG. Låter kanske lite främmande och specifikt men PRISMA ska beskriva Västsverige under industrialismens utveckling från cirka 1850 fram till idag inom alla områden. PRISMA har utvecklats för att göra hela vår fantastiska historia och vårt kulturarv tillgängligt för alla och är en öppen digital plattform och mötesplats. Den är skapad för att vi, du och jag ska fylla den med "digitala utställningar", filmer, bilder och berättelser om de människor och platser som lagt grunden för det samhälle som vi lever i idag. Där kommer också att finnas en karta över besöksmål för att förenkla platsbeskrivningarna.

Museer, intresseföreningar, hembygdsföreningar och andra aktörer kan dela med sig av sina berättelser, bilder och tips på besöksmål. Varje historisk pusselbit har stor betydelse för att förstå sammanhangen och se helheten. Det är också en unik möjlighet att sätta er plats och er historia på kartan. Ingen berättelse är varken för stor eller för liten!

Västarvet kommer gärna ut och gör en workshop för er organisation om ni önskar det. En lämplig gruppstorlek är 15 personer och det behövs också tillgång till internetuppkoppling.

Till sist, hjälp till att bevara historien om utvecklingen i Västsverige.

Och det bästa till sist, tjänsten är GRATIS, det enda som behövs är att skaffa en behörighet att lägga in material!

Klicka er in på webbplatsen så får ni veta mer, <http://www.vastarvet.se/prisma>

Jan-Olof Berglund

Gillade du Västgötabygden?

Nu har du snart läst hela Västgötabygden nummer fyra 2016. Du har bara två sidor kvar. Vi hoppas att du har haft en trevlig läsning. Vår förhoppning är att du vill fortsätta att läsa vår tidning.

Nu skall vi ge dig ett fint erbjudande. Om du prenumererar på Västgötabygden för 2017 före den 30 sep-

tember får du nummer fem och sex 2016 utan kostnad. Prenumerationspriser är 150 kronor. Bankgirotalongen har du här nedan. Glöm inte att skriva namn och adress.

Välkommen som prenumerant!
Redaktionskommittén

 bankgirot

INBETALNING/GIRERING AVI

Tidningen skall skickas till:

Namn:

Adress:

Postnr: Postadress:

Prenumerationsavgift helår: 150:-

Betalningsavsändare

Betalningsmottagare

VÄSTERGÖTLANDS HEMBYGDSFÖRBUND

Inbetalningsavgift
(Ifylls av banken)

Från bankgirot (vid girering)

Belopp - ange alltid kronor **och** öre

Till bankgirot (ifylls alltid)

150 00

3 7 8 5 3 8 3

SKRIV ELLER STÄMPLA INTE I FÄLTET NEDAN - AVSETT FÖR MASKINELL LÄSNING

#

#

4 5

Läsvärt i korthet

I nöd och lust. Livet i södra Kind och västra Västbo – Mo från yngre stenåldern till digerdöden. Guld, kult, svält och krig heter en bok skriven av förre Karlstad-biskopen Bengt Wadensjö och kyrkoarkeologen (och hembygdsförbundets sekreterare under mängder av år) Mona Lorentzson. De har under sex år utforskat denna bygd i gränslandet mellan Västergötland och Småland och har massor att berätta om dess särpräglade historia. Boken är på 106 sidor. Förlag: Föreningen för Västgö-talitteratur.

Göttorps by och hemmanet Öja under 300 år. Ut-givare är Husaby Hembygdsförening och skriften på 92 sidor är en uppdatering av den bok en studiecirkel under ledning av Astrid Gustafsson gav ut 1985. Göt-torps by nämns första gången 1448. Halva byn flyttade ut vid skiftet 1840, men Göttorp lever vidare och här presenterar en skara Göttorpsbor även dagens by och gamla kartor i färg.

Hans Menzing

Julklappsförslag!

En helårsprenumeration på Västgötabygden för 2017 kan vara en trevlig julklapp till barn, släktingar och vänner. Du kan passa på att utnyttja erbjudandet här bredvid.

En del föreningar ger bort en årsprenumeration på Västgötabygden i stället för en blomma när man uppvaktar någon medlem i föreningen.

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer fem, kommer i vecka 44. Manusstopp är den 10 september, men skicka det gärna tidigare.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vår-gårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nos-sebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32

Skövde. 070-642 56 70, e-post monika.moberg@blackhornet.se

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander, Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10, e-post svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbunds-kassör: Birgit Carlsson.

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygds-förbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550. bost. 0511-3703 30, Bankgiro 378-5383, förbundets swisch-nummer 123 214 84 19. Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

När Du vill skicka in text och bilder till Västgöta-bygden använd e-post vbn.red@tele2.se

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512 - 105 50, hon jobbar på torsdagar 9-15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Halmkupa

Ramkupa

Lådkupa

Från bistöckens tid till moderna bikupor

Honungsmörgåsar och honungsvatten tillhör som regel vår frukost. För ett tag sedan funderade jag på när man började äta honung. Det är länge sedan. I Bibelns första bok, 1 Mosebok, står det så här:

Ta av det bästa vi har i landet och lägg det i säckarna och för med det som gåva åt mannen: lite balsam, lite honung, ladanum och mastix, pistaschnötter och mandlar.

Tänk att honung har varit uppskattad föda så länge. Ger vi bort en burk honung i present är vi alltså i gott sällskap.

På 40-talet köpte mina morföräldrar honung av en god vän. Han hade halmkupor. Han levererade honung dels på burk och dels i vaxkakor. Våra invandrare vill helst köpa sin honung som vaxkakor, för så är det nere i Europa fortfarande. Jag har fått lära mig av kompisar som är biodlare att det är ordning och reda i ett bisamhälle. Drottning, drönare och arbetsbin kallas innevånarna. Ett arbetsbi lever upp till sex veckor, men det är bara under tre veckor de drar in honung i kupan. Man brukar säga att ett bi drar in en tesked honung under sin levnad.

Bistock. Några kilometer från vårt hem har det funnits ett torp som kallades Bistockabacken. En bistock är den första typen av bikupa vi känner till. Det är en ihålig stock. Den fanns ute i skogen. Var man lite uträknad tog man med sig bistocken hem och fick ha den i fred. I den gamla Västgöotalagen lär det finnas regler om bistockar och bisvärmar.

Halmkupa. Nästa typ av bikupa är halmkupan. Det var ett framsteg, men den var inte lättarbetad.

Ramkupa. Den typ av bikupa som vi känner igen är ramkupan.

Lådkupa. Dagens biodlare använder lådkupan. Man kan säga att det är en byggsats med lådor som man ställer ovanpå varandra och de är mer lättarbetade än ramkupan.

Inte bara honung

Att bina producerar honung vet alla, men den största betydelsen för oss är att de pollinerar växter så att det blir frukt och bär åt oss och mängder av fåglar och andra djur. Utan bin skulle det bli väldigt tomt i frukt- och grönsaksdisken där vi handlar. Mer än en tredjedel av maten vi äter är pollinerad av bin. Vi kan tacka våra bin för maten.

Vill du veta mer

Kolla med Biodlarföreningen på din ort, de kommer gärna och berättar om biodling i din förening. Det finns också mycket att läsa på nätet. Jag har kollat på Bräkne Härads Biodlarförenings hemsida, den är intressant.

Leif Brunnegård